

**KTO KARATAY ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
ÇOCUK GELİŞİMİ ANABİLİM DALI
ÇOCUK GELİŞİMİ TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**ÇOCUKLARDA İHMAL VE İSTİSMARIN BOYUTLARI, EBEVEYN
FARKINDALIĞI VE DİJİTAL ORTAMDAKİ SİBER ZORBALIK**

Şehnaz ÇOLAKOĞLU

Yüksek Lisans Tezi

**KONYA
Mart 2024**

ÇOCUKLARDA İHMAL VE İSTİSMARIN BOYUTLARI, EBEVEYN
FARKINDALIĞI VE DİJİTAL ORTAMDAKİ SİBER ZORBALIK

Şehnaz ÇOLAKOĞLU

KTO Karatay Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Çocuk Gelişimi Anabilim Dalı
Çocuk Gelişimi Tezsiz Yüksek Lisans Programı

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hatice YALÇIN

Konya
Mart 2024

KABUL VE ONAY

Şehnaz ÇOLAKOĞLU tarafından hazırlanan “Çocuklarda İhmal ve İstismarın Boyutları, Ebeveyn Farkındalığı ve Dijital Ortamdaki Siber Zorbalık” başlıklı bu çalışma Mart 2024 tarihinde başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Projesi olarak kabul edilmiştir.

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hatice YALÇIN
KTO Karatay Üniversitesi

Bu tezsiz yüksek lisans bitirme projesinin yapılması gereken bütün gerekliliklerinin yerine getirdiğini onaylıyorum.

Doç. Dr. Hatice YALÇIN
Anabilim Dalı Başkanı

Jüri tarafından kabul edilen bu çalışmanın Yüksek Lisans Projesi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Dr. Öğr. Üyesi Necati VARDAR
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Enstitü tarafından onaylanan Yüksek Lisans/Doktora tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını basılı veya dijital biçimde arşivleme ve aşağıda belirtilen koşullar dahilinde erişime açma iznini KTO Karatay Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle, Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak ve gelecekteki çalışmalar (makale, kitap, lisans, patent vb.) için tezimin tamamının veya bir bölümünün kullanım hakları yalnızca bana ait olacaktır.

Tezimin bütünüyle kendi çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izinle kullanılması zorunlu olan kaynakları, yazılı izin alarak kullandığımı ve istenildiğinde izinlerin suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayımlanan “Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge” kapsamında, tezim, aşağıda belirtilen koşullar haricince, YÖK Ulusal Tez Merkezi ve KTO Karatay Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

Enstitü / Fakülte Yönetim Kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir.¹

Enstitü / Fakülte Yönetim Kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir.²

Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir.³⁴

Mart 2024

Şehnaz ÇOLAKOĞLU

¹ MADDE 6(1) Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

² MADDE 6(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

³ MADDE 7(1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

⁴ MADDE 7(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

ETİK BEYAN

KTO Karatay Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez/Proje Hazırlama ve Yazım Kurallarına uygun olarak Doç. Dr. Hatice YALÇIN danışmanlığında tarafımdan üretilen bu tez/proje çalışmasında; sunduğum tüm veri, enformasyon, bilgi ve belgeleri bilimsel etik kuralları çerçevesinde elde ettiğimi, tüm değerlendirme, analiz, bulgu ve sonuçları bilimsel usullere uygun olarak sunduğumu, tez/proje çalışmasında yararlandığım kaynakların tümüne bilimsel normlara uygun biçimde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, tezimin/projemin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Mart 2024

Şehnaz ÇOLAKOĞLU

Aileme..

TEŞEKKÜR

KTO Karatay Üniversitesinde geçirdiğim eğitim hayatım boyunca hep yanımda olan Sevgili Hocam Doç. Dr. Hatice YALÇIN başta olmak üzere Sevgili Hocam Prof. Dr Nurhan ÜNÜSAN, Sevgili Hocam Doç. Dr Birol BÜYÜKDOĞAN ve bütün hocalarıma emekleri için teşekkür ederim. Sevgili aileme, eşim Ahmet ÇOLAKOĞLU'na bu süreçte yanımda oldukları ve destekleri için çok teşekkür ederim.

Mart 2024

Şehnaz ÇOLAKOĞLU

ÖZET

Şehnaz ÇOLAKOĞLU

Çocuklarda İhmal ve İstismarın Boyutları, Ebeveyn Farkındalığı ve Dijital Ortamdaki Siber Zorbalık

Yüksek Lisans Projesi

Konya, 2024

Çocuklara yönelik uygulanan ihmal ve istismar; çocukların büyüme ve gelişmesini olumsuz yönde etkilemektedir. Çocuk istismarı; çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanmasının engellenmesidir. Bu durum çocuğun bilişsel, dil, ahlak, sosyal, duygusal ve cinsel gelişim alanlarını önemli oranda olumsuz etkilemektedir. Her türlü istismar ve ihmal kalıcı yaralar bırakmaktadır. Fiziksel ve duygusal travma izlerinin yaşam boyunca uzun süreli etkileri olduğuna ilişkin araştırma sonuçları bulunmaktadır. Çocukla nasıl iletişim kurulacağı, konu ile ilgili adli süreç, istismara karşı koruyucu öneriler gibi başlıklar altında hazırlanan bu tez projesi; istismara maruz kalan durumlarda ne yapılması gerektiğini açıklamaktadır. Bu çalışma; çocuk istismarı ve ihmalinin olası etkilerine genel bir bakış sunmaktadır. Farklı kötü muamele türlerinin çocukluk ve ergenlik döneminde olumsuz sonuçları bu çalışmada açıklanmıştır. Aynı zamanda, ebeveyn farkındalığı konusunda detaylı araştırmalara yer verilmiştir. Araştırmalar, kötü muamele deneyimi olan annelerin, çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamada ve duygusal olarak ulaşılabilir olmada daha fazla zorluk yaşadıklarını göstermektedir. Yapılan bazı araştırmalar kötü muamele, ihmale ve istismara maruz kalan bireylerin çeşitli türden depresif bozukluklar, panik bozukluğu veya yaygın anksiyete bozukluğu, madde bağımlılığı veya antisosyal kişilik bozuklukları dahil olmak üzere çeşitli zihinsel bozukluklar yaşadıklarını göstermiştir. Anne ve babaların çocuğun istismara maruz kalması ay da ihmal edilmesine ilişkin farkındalığı çok önemlidir. Ebeveynlerin siber zorbalık ve istismara maruz kalma konusundaki farkındalıkları çocuklara yönelik dijital istismarı azaltabilmektedir. Bu çalışmada çocuklarda ihmal ve istismarın boyutları, ebeveyn farkındalığı ve dijital ortamdaki siber zorbalık konularına ilişkin detaylı literatür araştırması yapılmıştır. Konu ile ilişkili çözüm önerileri de sunulmuştur. Bu çalışmanın “çocuklarda ihmal ve istismarın boyutları, ebeveyn farkındalığı ve dijital ortamdaki siber zorbalık” konusunda literatürde önemli bir kaynak olabileceği öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler

Çocuk ihmal ve istismarı, ebeveyn farkındalığı, dijital ortam, siber zorbalık.

ABSTRACT

Şehnaz ÇOLAKOĞLU

Aspects of Neglect and Abuse in Children, Parental Awareness and Cyberbullying in
the Digital Environment

Master's Project

Konya, 2024

Neglect and abuse towards children; It negatively affects the growth and development of children. Child abuse; It is preventing the child's basic needs from being met. This situation significantly negatively affects the child's cognitive, language, moral, social, emotional and sexual development areas. All kinds of abuse and neglect leave permanent scars. There are research results showing that scars of physical and emotional trauma have long-term effects throughout life. This thesis project, prepared under the headings such as how to communicate with the child, the judicial process on the subject, and protective suggestions against abuse; It explains what to do in cases of abuse. This work; It provides an overview of the possible effects of child abuse and neglect. The negative consequences of different types of maltreatment during childhood and adolescence are described in this study. At the same time, detailed research on parental awareness is included. Research shows that mothers who have experienced maltreatment have more difficulty meeting their children's needs and being emotionally available. Some studies have shown that individuals who are subjected to maltreatment, neglect, and abuse experience a variety of mental disorders, including various types of depressive disorders, panic disorder or generalized anxiety disorder, substance abuse, or antisocial personality disorders. It is very important for parents to be aware of whether their child is being abused or neglected. Parents' awareness of exposure to cyberbullying and abuse can reduce digital abuse against children. In this study, a detailed literature research was conducted on the dimensions of neglect and abuse in children, parental awareness and cyberbullying in the digital environment. Solution suggestions related to the issue are also presented. It is envisaged that this study can be an important source in the literature on "the dimensions of neglect and abuse in children, parental awareness and cyberbullying in the digital environment"..

Keywords

Child neglect and abuse, parental awareness, digital environment, cyber bullying.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ETİK BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
TABLOLAR DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	x
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
1. GİRİŞ	1
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	5
2.1.Çocuk İhmal ve İstismarı	5
2.1.1. Çocuk İhmal ve İstismarının Tanımı ve Kapsamı	6
2.1.2. Çocuk İhmal ve İstismarının Tarihçesi.....	12
2.1.3. İhmal ve İstismarın Çocuklara Yönelik Etkileri.....	14
2.1.4. İstismarın Sınıflandırılması	18
2.1.5. İhmal ve İstismarın Görülme Sıklığı	25
2.1.6. İstismar ile Kaza Arasındaki Farklılık.....	28
2.1.7. Çocuk İhmal ve İstismarının Nedenleri ve Sonuçları.....	29
2.2.Ebeveyn Farkındalığı	33
2.2.1. Ebeveyn Farkındalığının Tanımı ve Kapsamı	33
2.2.2. İhmal ve İstismar Konusunda Ebeveynlerin Farkındalığı	37
2.3.Siber Zorbalık.....	39
2.3.1. Siber Zorbalık Tanımı ve Kapsamı.....	39
2.3.2. Siber Zorbalığın Çocuklara Etkileri.....	42
2.3.3. Siber Zorbalığın Önlenmesinde Ebeveynlerin Rollerini	43
KAYNAKLAR	44
ÖZGEÇMİŞ	55

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Çocuklarda istismar riskini artıran durumlar	11
Tablo 2. Fiziksel istismar yapıldığına ilişkin belirgin bulgular	20
Tablo 3. İhmal ve istismarı oluşturabilecek risk faktörleri	31

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Çocuklara yönelik yapılan ihmal ve istismarın faillerine ilişkin istatistik.....	7
Şekil 2. Ekosistem kuramı kapsamında ihmal ve istismarın oluşumu.....	8
Şekil 3. İstismar çeşitleri.....	19
Şekil 4. 2007-2023 yılları arasında gerçekleşen fiziksel, cinsel istismar, ihmal ve duygusal istismar oranlarının artışı.....	26
Şekil 5. Çocuk Hakları Sözleşmesinde fiziksel cezayı yasaklayan ulusal düzeydeki mevzuat oranı.....	27
Şekil 6. İstismar ve şiddet döngüsü.....	32
Şekil 7. Bilinçli farkındalık becerilerinin yararlı olduğu durumlar ve zihin sağlığına bilinçli farkındalık uygulamalarının etkisi.....	35
Şekil 8. Siber zorbalık davranışını açıklayan Döngüsel Süreç Modeli.....	41

KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltma	Açıklama
ÇİM	Çocuk İzlem Merkezi
ÇİKORED	Çocuğu İstismardan Koruma ve Rehabilitasyon Derneği
ÇİÖD	Çocuk İstismarı ve Önleme Derneği
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
NCCAN	National Center on Child Abuse and Neglect Amerikan Ulusal Çocuk İstismarı ve İhmali Merkezi
TSSB	Travma sonrası stres bozukluğu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
UNICEF	United Nations International Children's Emergency Fund Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

1. GİRİŞ

Çocuklara yönelik uygulanan ihmal ve istismar; çocuğa bakmakla yükümlü yetişkin kişiler ya da başka bir çocuk tarafından büyüme ve gelişmesini olumsuz yönde etkileyen, kaza dışı ve önlenemez her türlü davranışa maruz bırakılması şeklinde tanımlanmaktadır (Kaptan, 2017). Benzer şekilde genel olarak 18 yaşın altında bulunan çocuklara karşı aktif olarak girişilen ve onların fiziksel, duygusal, zihinsel ve toplumsal gelişmelerini zedeleyen her türde eylem ve bazı durumlarda eylemsizlikler, çocuk istismarı olarak tanımlanmaktadır (Walrath vd., 2003). Çocukluk çağı travmaları içerisinde tekrarlanabilirliği ve çocuğa en yakınları tarafından yapılması nedeniyle tanımlanması ve tedavi edilmesi en zor olan travma şekli istismardır (Güldeste, 2018).

İhmal ise, çocukların beslenme, bakım, eğitim gibi temel ihtiyaçlarının karşılanmadığı durumlar için kullanılmaktadır (Dilsiz ve Mağden, 2015). İhmal; sıklıkla diğer istismar türleri ile ilişkilendirilen, çocuk istismarının en yaygın biçimlerinden biridir (Naughton vd., 2013). Çocuk ihmali diğer istismar türlerinden farklıdır çünkü çocuğun temel ihtiyaçlarının karşılanmasındaki ihmal ve dolayısıyla çocuğun bilişsel, dil, ahlak, sosyal, duygusal ve cinsel gelişim alanlarını önemli oranda olumsuz etkileyen davranışları ifade eder (Çeçen, 2007).

Ebeveynlerin ya da bakım veren bireylerin uyguladıkları ihmaller zamanla sık sık tekrarlanırsa çocuğun ölümü de dahil olmak üzere ciddi sağlık sorunlarına yol açabilmektedir (Topbaş, 2004). Çocuk ihmalinin görülme sıklığı her kültürde ve toplumda değişmekle birlikte genel olarak fiziksel ihmal için %16.3 ve duygusal ihmal için %18.4'ten (Clement vd., 2016), yaşa bağlı olarak %20.6'a (Naughton vd., 2013) kadar değişmektedir.

Her türlü istismar ve ihmal kalıcı yaralar bırakmaktadır. Fiziksel ve duygusal travma izlerinin yaşam boyunca uzun süreli etkileri olduğuna ilişkin araştırma sonuçları bulunmaktadır (Bahar vd., 2009; Kılıç ve Özçetin, 2018).

Dünya genelinde önemli sayıda birey kötü muameleye, ihmale ve istismara maruz kalmaktadır (World Health Organisation, 2016). Çocuklara yönelik yapılan ihmal ve istismarların mümkün olduğu kadar erken tespit edilip dile getirilmesi durumunda istismar ve ihmalin olası sonuçları önlenemez. Her bireyin ihmal ve istismar ile ilişkili

nelerin önemli olduğunu, neler yapması gerektiğini, istismara maruz kalma durumunda tavsiye ve destek için kime ya da hangi kuruma başvurabileceğini bilmesi önemlidir (Oral vd., 2001). Bir çocuk ya da yetişkinin fiziksel veya duygusal durumundaki değişiklikler ya da açıklanamayan yaralanmalar istismarın işareti olabilir (Walrath vd., 2003).

Araştırmalar, kötü muamele deneyimi olan annelerin, çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamada ve duygusal olarak ulaşılabilir olmada daha fazla zorluk yaşadıklarını göstermektedir (Çeçen, 2007; Kaptan, 2017; Paavilainen & Tarkka, 2003; Şahin, 2019). Benzer şekilde yetişkinler için çocuklukta kötü muamelenin önemini gösteren önemli bir faktör, kötü muameleye maruz kalma deneyimi olan yetişkinler arasında ruhsal hastalıkların görülme sıklığının yüksek olmasıdır (Nurcombe vd., 2000; Walrath vd., 2003).

Yapılan bazı araştırmalar kötü muameleye, ihmale ve istismara maruz kalan bireylerin çeşitli türden depresif bozukluklar, panik bozukluğu veya yaygın anksiyete bozukluğu, madde bağımlılığı veya antisosyal kişilik bozuklukları dahil olmak üzere çeşitli zihinsel bozukluklar açısından yüksek risk altında olduğunu göstermiştir (Foto-Özdemir vd., 2012; Oral vd., 2001). Buna göre, çocuklukta kötü muameleye maruz kalan bireylerin belirlenmesi ve hem önleyici hem de rehabilite edici uygulamaların yapılmasının çok önemli olduğu düşünülmektedir.

Çocukların ihmali ya da istismarına ilişkin ebeveynlerin bilgili olması ve farkındalıklarının bulunması, istismarın olası olumsuz sonuçlarını azaltabileceğine yönelik araştırma sonuçları bulunmaktadır (Günay vd., 2023; Manap ve Durmuş, 2020). Günümüzde çocukların her yaşta dijital ekranları kullanmalarındaki artış, çocukların dijital ortamlarda istismara maruz kalma olasılıklarını da artırmıştır. Özellikle dijital ihmal ve dijital istismar konularında ebeveynlerin farkındalıklarının bulunup bulunmadığının değerlendirilmesi ve sık internet kullanımında çocukların istismardan çocukların korunmalarına yönelik olarak ebeveynlerin eğitilmeleri önemli bir konu haline gelmiştir (Vaillancourt, 2015).

Ebeveynlerin çocuklara yönelik ihmal ve istismar konusunda eğitilmelerinin önemi ve ebeveynlerin ihmal ve istismar konusundaki farkındalığı, çocukların yaşama uyum sürecini büyük ölçüde etkilemektedir. Giderek daha fazla ebeveyn, çocuklarının gelecekte gelişim alanlarını desteklemede istismar ve ihmal konusunda ebeveyn

farkındalığının önemini bildikleri için, ebeveynler çocuk ihmal ve istismarı konusunda daha bilinçli araştırmalar yapmaktadırlar (Wati & Sahid, 2022).

Çocukların davranışların şekillenmesinde önemli etkileri olan ebeveynler; çocuğun en büyük etkileşim alanını oluşturmaktadırlar. Çocuklar, ebeveynlerinden edindikleri bilgileri ve alışkanlıkları yaşamın geri kalanında uygulamaktadırlar (Duncan vd., 2009). Duygusal ve fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanması açasından erken yaşlardan itibaren bakım verenine bağlı olan çocuklar ile ebeveynler arasındaki ilişki kritik öneme sahiptir. Anne ve babanın çocuğun davranışlarına verdiği tepkileri düzenlemesi, çocuğun duygusal ve davranışsal olarak zarar görmesini engellemesi adına koruyucu özellik göstermektedir. Dolayısıyla anne ve babaların çocuğun istismara maruz kalması ay da ihmal edilmesine ilişkin farkındalığı çok önemlidir (Polat ve Yaman, 2023).

Ebeveynlerin düşüncelerinin, duygularının, çocuklarının dış dünyasının, ailelerinin ve içinde yaşadıkları kültürün tam olarak ne olduğunun farkında olmaları, ebeveynlikte bilinçli farkındalık kapsamına girmektedir (Günay vd., 2023). Ebeveynlikte farkındalık, bir çocuğun benzersiz doğası, duyguları ve ihtiyaçları hakkında daha fazla farkındalık; hazır olma ve tüm dikkatle dinleme becerisi; iyi veya kötü olsun, her şeyi her an olduğu gibi tanımak ve kabul etmek; kişinin kendi tepkilerini tanımak ve tüm açıklık ve nezaketle daha uygun yanıt vermeyi öğrenmeyi içeren ve gitgide gelişebilecek bir süreçtir (Bögels vd., 2013).

Ebeveynler, özellikle ergenlik dönemi başta olmak üzere her yaş grubundaki çocuklarının dijital ekrana maruz kalma oranını takip etmeli ve dijital ortamlarda çocukların istismara maruz kalabileceklerini göz önünde bulundurmalıdırlar. Günümüzde internet kullanımı, dijital ekranlara maruz kalma, sosyal medya sitelerinin kullanımı yükselişe geçmiştir (Barut Bektaş, 2023). Neredeyse her yaştan insan arkadaşlıklarını sürdürmek, yeni insanlarla tanışmak, bilgi toplamak ve paylaşım yapmak için sosyal medyada aktif hale gelmiştir (Aslan ve Karakuş-Yılmaz, 2017).

De Santisteban ve Gamez-Guadix (2018) tarafından yapılan bir çalışmada ebeveynlerin %91'inin internet kullanıcısı olduğu belirtilmiştir. Avrupa Çocukları Çevrimiçi Kullanım Raporunda (2016) Türkiye'de çocukların güvenli internet kullanımında 2010-2015 yılları arasındaki değişimler konulu açıklamalarda; ebeveynlerin %62'sinin çocuklarıyla ilgili paylaşım yaptığı bulgulanmıştır (Eu Kids Online, 2016).

Günümüzde Türkiye’de hanelerin %92’si evden internet erişim imkânına sahiptir (TÜİK, 2022). Ülkemizde 16-74 yaş grubundaki bireylerin yaklaşık %82.6’sı internet kullanabilmektedir. Genişbant internet erişim imkânına sahip hanelerin oranı 2021 yılında %92 olarak belirlenmiştir. Türkiye’deki internet kullanıcılarının %64’ü düzenli olarak internet üzerinden alışveriş yapmakta ve toplumdaki bireylerin yaklaşık yarısı e-devlet hizmetlerini kullanabilmektedir (TÜİK, 2022). Bu yüksek oranlar, duyu düzenleme konusunda yetersiz olan çocuk ve ergenlerin internete ulaşımında istismara maruz kaldıklarının farkında olmamalarını da beraberinde getirmektedir. Ebeveynlerin dijital zorbalık ve istismara maruz kalma konusundaki farkındalıkları çocuklara yönelik dijital istismarı azaltabilmektedir (Çevrimiçi Güvenlik Stratejileri Raporu, 2022).

Teknolojinin gelişmesi, hızla ilerleyen dijitalleşme ve çocukların iletişim araçlarına erişebilirliklerinin kolay olması da ebeveynlik rollerinde değişikliklere sebep olmuştur (Yaman, 2018). Ebeveynler çocukların internet teknolojilerini belirli bir sorumluluk ve bilinç dâhilinde kullanmalarını sağlamak için bilinçli olmalı, bu kapsamda internetin yasadışı ve zararlı içerikleri ile mücadele konusunda farkındalıkları üst düzeyde olmalıdır (Batu vd., 2024).

Dallar Bilge ve diğer araştırmacılar (2013) alt sosyoekonomik düzeye sahip anne-babaların çocuk istismarı ve ihmali hakkındaki bilgi düzeyleri, deneyimleri ve kullandıkları disiplin yöntemleri konulu yaptıkları çalışmada; ebeveynlerin, çocuklarına yönelik yapılan istismar konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları belirlenmiş, bu nedenle ebeveynler için istismar konusunda farkındalıklarını artırmaya yönelik eğitimlerin düzenlenmesi önerilmiştir. Bu tür eğitimler, ebeveynlerin çocuklarına karşı daha koruyucu ve bilinçli olmalarını sağlayabilir ve çocuk istismarının önlenmesine katkıda bulunabilir.

Bu bilgiler ışığında bu çalışmada çocuklarda ihmal ve istismarın boyutları, ebeveyn farkındalığı ve dijital ortamdaki siber zorbalık konularına ilişkin detaylı literatür araştırması yapılmasına ve çözüm önerilerinin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmuştur.

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1.Çocuk İhmal ve İstismarı

İstismar, iyi niyeti kötüye kullanma, sömürme anlamında kullanılan bir terimdir (Şahin, 2019). İstismar etmek, kişi ya da kişilerin iyi niyetini suistimal ederek yararlanmak, bir fikri kötüye kullanarak zarar vermeyi amaçlamak, başka bir bireyin iradesini önemsemeden sömürmek gibi anlamları içermektedir. Her toplumda, her kurumda ve her koşulda istismar uygulamaları gerçekleşebilir. İstismarı içeren davranışlar genellikle ahlâk kurallarına ters ve yasadışı olarak değerlendirilmektedir (Şimşek vd., 2011).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) çocuk istismarı veya kötü muameleyi, sorumluluk, güven veya güç ilişkisi bağlamında çocuğun sağlığına, hayatta kalmasına, gelişimine veya onuruna fiili veya potansiyel zararlarla sonuçlanan her türlü fiziksel ve/veya duygusal kötü muamele, cinsel istismar, ihmal veya ihmalkâr muamele veya ticari veya diğer sömürüler olarak tanımlamaktadır (World Health Organisation, 2016).

Son yıllarda çocuk istismarı ve ihmali konusu sıklıkla araştırılmaktadır. Çocuklara yönelik uygulanan kötü muamele, ihmal ve istismarın, çocuğun gelişimi ve daha sonraki sonuçları üzerinde, sosyal becerilerin azalması, okul performansının ve akademik başarısının azalması, dil yeteneğinin bozulması dahil olmak üzere çok çeşitli önemli olumsuz etkileri olabilmektedir (Aktay, 2020).

Çocuk istismarı, toplumun her kesimini etkileyen ciddi bir sorundur ve ebeveynlerin bu konuda bilinçli olmaları büyük önem taşır. Araştırmalar, ebeveynlerin çocuk ihmal ve istismarı konusunda farkındalık düzeylerinin genellikle iyi olduğunu göstermektedir. Eğitim seviyesi arttıkça, ebeveynlerin farkındalık düzeylerinin de arttığı ve tek çocuklu ebeveynlerin farkındalık düzeyinin genellikle yüksek olduğu tespit edilmiştir (Günay vd., 2023).

Çocuk istismarı konusunda ebeveyn farkındalığını artırmak için yapılacak çalışmalar, çocukların güvenliği ve refahı için hayati öneme sahiptir. Ebeveynlerin, çocuklarının fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını anlamaları, onları korumaları ve desteklemeleri gerekmektedir. Bu konuda toplumun her bireyinin sorumluluk alması ve bilgi sahibi olması önemlidir.

2.1.1. Çocuk İhmal ve İstismarının Tanımı ve Kapsamı

Çocuk istismarı multidisipliner bir kavram olarak değerlendirilmektedir (Kaptan, 2017). Kuruluşlar ve farklı profesyoneller çocuk istismarının farklı yönlerini vurgulamaktadır. Hukuka dayalı tanımlar gözlemlenebilir kriterleri vurgulamaktadır. Sosyal ve psikolojik bilimler ise istismarın çocuk gelişimi üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır (Özcan, 2010). Çocuk istismarı aynı zamanda çocuk yetiştirmedeki kültürel farklılıklardan kaynaklanmaktadır (Kaptan, 2017). Polat (2007), az gelişmiş ülkelerin sünnet gibi bazı geleneksel veya dini yetiştirme yöntemlerinin, diğer uluslar tarafından çocuk istismarı olarak değerlendirilebileceğini belirtmektedir.

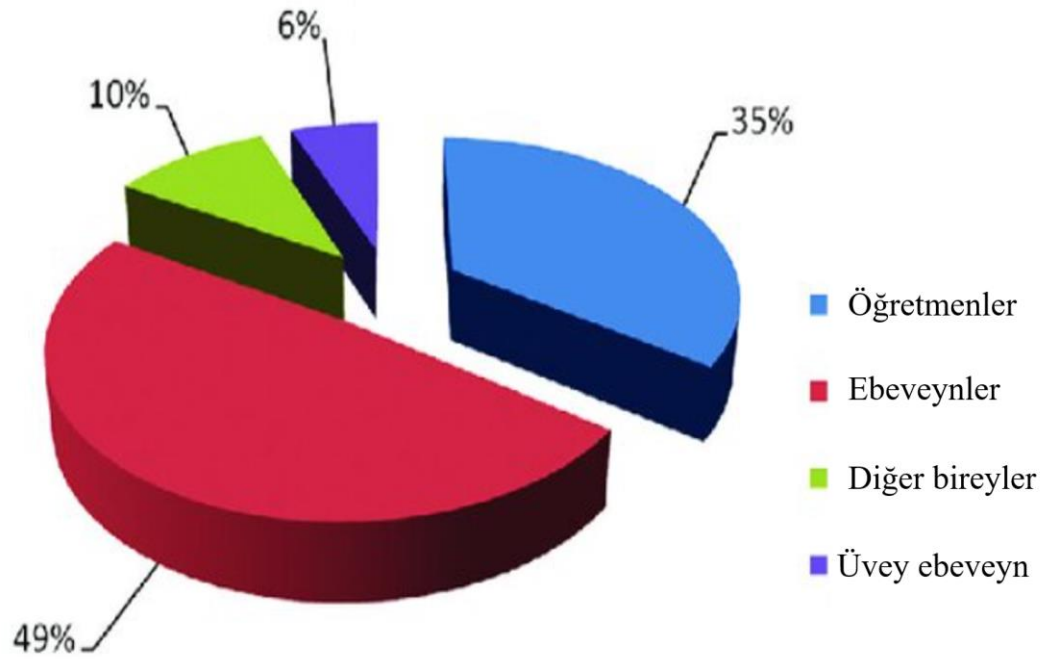
Bir ebeveynin veya bakım veren bireyin ölümüyle, ciddi fiziksel veya duygusal zararlar, cinsel istismar veya sömürüyle sonuçlanan herhangi bir eylemi veya eylemsizliği ihmal ve istismar kapsamına girmektedir (Güldeste, 2018). Walker ve Davies (2012) istismarın kapsamını bir ciddi zarar riski oluşturan bir eylem veya eylemde bulunmama olarak açıklamaktadırlar.

Çocuk ihmal ve istismarı kavramında zarar ile ilişkili standart, çocuğun kötü muamele sonucu kanıtlanabilir bir zarara uğramasını kapsamaktadır (Gardner vd., 2019). Ayrıca istismar kavramı, bireyi tehlikeye atma olarak değerlendirilmektedir ve zararın yanı sıra şiddete tanık olma gibi çocuk için zarar görme tehlikesini de vurgulamaktadır (Ovayolu vd., 2007).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) çocuk istismarını, çocuğun sağlığına, gelişimine ve onuruna fiili veya olası zarar veren her türlü fiziksel, duygusal, cinsel istismar, ihmal ve sömürü olarak tanımlamıştır (World Health Organisation, 2016). Literatürde pek çok çalışmada çocuk istismarı cinsel istismar, fiziksel istismar, duygusal istismar ve ihmal olmak üzere dört kategoride sınıflandırılarak tanımlanmaktadır (Çeçen, 2007; Şimşek vd., 2011). Cinsel istismar, çocuğun cinsel tatmin amacıyla kullanılması olarak tanımlanmaktadır. Çocuğun cinsel organını okşamak, cinsel ilişki, ensest, tecavüz, sodomi, teşhircilik ve fuhuş veya pornografik materyal üretimi yoluyla ticari sömürü anlamına gelir (Gardner vd., 2019). Fiziksel istismar, bir çocuğu kasıtlı olarak yaralama veya kasıtlı olarak zehirlemeye yönelik girişimler olarak tanımlanmaktadır (Polat, 2007). Kaptan (2017) buna paralel bir tanım yaparak, fiziksel yaralanmaya yol açma veya tehlikeye atmayı ifade etmektedir. Ağrıya, kesiklere, kemik kırılmalarına ve hatta ölüme

neden olabilecek yumruklama, dövme, tekmeleme, ısırma, yakma, sarsma ve diğer davranışları içerdiğini belirtmektedir. Özcan'a (2010) göre fiziksel istismar, bakım verenin çocuğu incitmek, sakatlamak veya yaralamak amacıyla kasıtlı olarak fiziksel güç kullanmasıdır.

Çocuklara yönelik uygulanan ihmal ve istismar uygulamaları çoğunlukla ebeveyn ya da bakım veren bireyler tarafından, öğretmenler, üvey ebeveynler (babanın karısı, annenin kocası) tarafından uygulanmaktadır. Şekil 1'de çocuklara yönelik yapılan ihmal ve istismarın faillerine ilişkin istatistik verilmiştir.

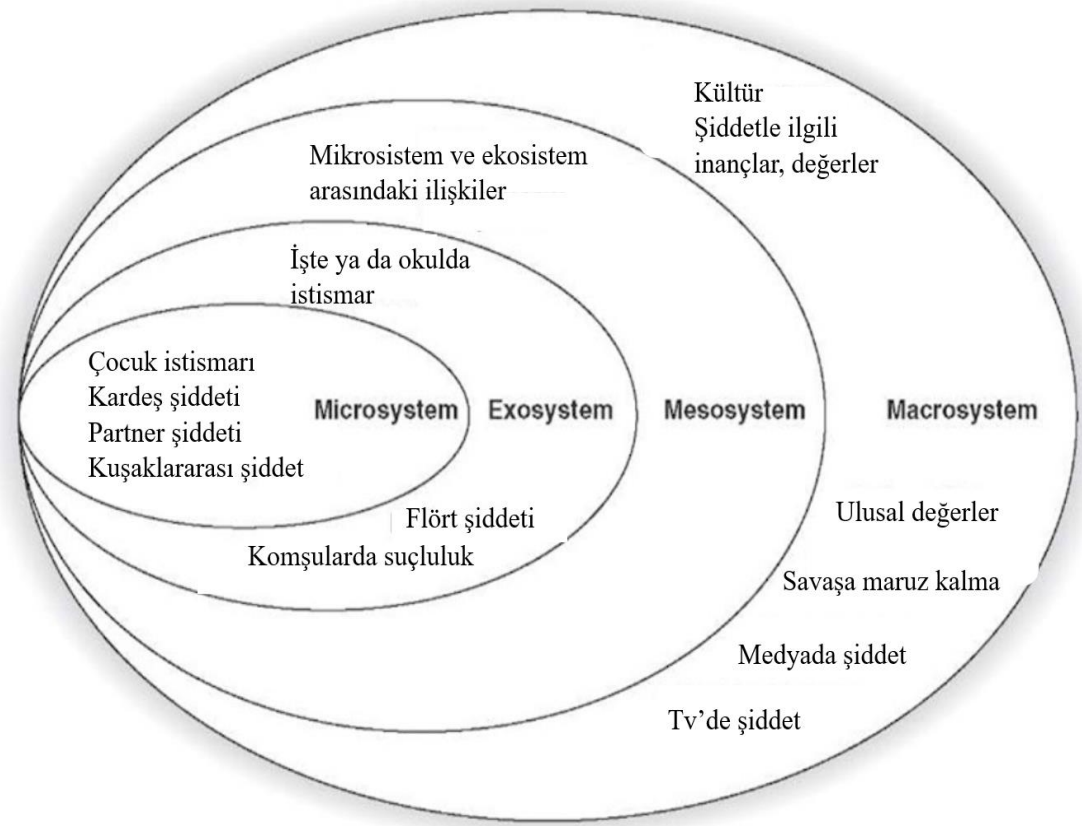
Şekil 1. Çocuklara yönelik yapılan ihmal ve istismarın faillerine ilişkin istatistik

Şekil 1'de gösterildiği gibi çocuklara yönelik uygulanan ihmal ve istismar en fazla ebeveynler tarafından, daha sonra sırasıyla öğretmenler, diğer bireyler ve üvey ebeveynler tarafından uygulanabilmektedir. Ancak bu oran ülkeler arasında ve hatta aynı ülkedeki farklı topluluklar arasında değişebilmektedir (Tiryaki ve Güdücü-Tüfekçi, 2023)

Polat'a (2007) göre duygusal istismar, bakıcının küçük kabahatleri sık sık cezalandırması, sık sık eleştirmesi, alay etmesi, aşağılaması ve tehdit etmesi, uygun akran ilişkileri gelişiminin sık sık engellenmesi ve ebeveynlerin çocuğu uyuşturucu kullanımına dahil etmesi yoluyla yozlaştırma gibi kasıtlı davranışlarını içermektedir. Gardner ve diğer

araştırmacılar (2019) ise duygusal istismarı çocuğa yönelik sürekli olumsuz atıflar, hatalı gelişimsel beklentiler, duygusal ulaşılama, çocuğun ebeveynin duygusal ihtiyaçlarını karşılamak için kullanılması ve sapkın sosyalleşme olmak üzere beş boyut altında sınıflandırmıştır.

İhmal ve istismarın, şiddet faktörü ile ilişkisine yönelik çalışmalar yapılmıştır. Ekolojik kuramda mikro, exo, mezo ve makrosistemde çocukların maruz kaldıkları şiddet ortamı, çocukların ihmal ve istismara maruz kalma olasılığını artırmaktadır. Şekil 2’de ekosistem kuramı kapsamında ihmal ve istismarın oluşumu gösterilmektedir.

Şekil 2. Ekosistem kuramı kapsamında ihmal ve istismarın oluşumu

Ekosistem kapsamında pek çok şiddet içeren faktör, istismara zemin hazırlamaktadır. Araştırmalar şiddetin, birey ve aile üzerindeki etkilerinden mahallelerdeki, topluluklardaki ve daha geniş kültürdeki şiddete kadar çevremizin ve toplumumuzun her düzeyine nüfuz ettiğini göstermiştir (Aktay, 2020; Dilsiz ve Mağden, 2015).

Araştırmalarda, çocuk istismarı veya yakın partner şiddeti gibi şiddetin benzersiz biçimleri ve sonuçları, bireylerin sıklıkla karşılaştığı çoklu travmalar bağlamında ortaya konmaktadır (Kara vd., 2004; Koçtürk, 2018). Bazı araştırmalarda, şiddetin çeşitli türlerine maruz kalma ve bu deneyimlerin bireylerin sağlığı ve refahı üzerindeki katlanarak artan etkileri incelenmiştir. Örneğin çocuk istismarı ile yakın partnerden kaynaklanan şiddetin vakaların yaklaşık %40'ında örtüştüğü ve çocuk istismarcı ailelerdeki kardeşlerin de istismar riski altında olduğu vurgulanmaktadır (Plummer & Cossins, 2018).

Yetişkinler arası şiddet ilk sosyal ilişkiler olan kardeş ilişkilerinde de tekrarlanmaktadır. Ayrıca, çocukluk çağında yaşanan cinsel istismar vakalarında araştırmalar, yetişkinlikte yeniden şiddet içeren mağduriyetin yüksek olduğunu göstermiştir (Aaron, 2012; Hayden vd., 2011). Bazı araştırmalarda şiddetin belirli bağlamlarda ortaya çıkma ihtimalinin daha yüksek olduğu belirtilmektedir. Örneğin şiddet mağduru çocukların genellikle kentsel ve yoksul mahallelerde yaşama olasılıklarının daha yüksek olduğu vurgulanmaktadır (Antle, 2010). Bir çocuk ilkokuldan mezun olduğunda, televizyonda binlerce cinayete ve onbinlerce temsili şiddet eylemine tanık olabilmektedir (Sesar & Sesar, 2008).

İstismarın tanımı ebeveynin eylemlerinin niyetiyle karakterize edilmektedir. Bahar ve diğer araştırmacılar (2009) ise ihmalin çoğunlukla ebeveynin çocuğun ihtiyaçlarının farkında olmamasından kaynaklandığını belirtmektedirler. Ayrıca istismar aktif bir eylemi içerirken ihmal, çocuğun bakımından sorumlu olan yetişkinin pasif tutumudur (Ovayolu vd., 2007). Ayrıca Özcan (2010) kültürel standartlar, yoksulluk, sosyal dezavantaj ve ihmal arasındaki bağlantılara dikkat çekmektedir.

Çocuk istismarı, ihmali ve çocuğa kötü muamele terimleri sıklıkla birbirinin yerine kullanılmaktadır; ancak bazı araştırmacılar çocuklara kötü muameleyi ihmal, sömürü ve insan ticaretini kapsayan bir şemsiye terim olarak ele alarak bunlar arasında bir ayırım yapmaktadır (Singh vd., 2017; Türk vd., 2021).

Genel olarak istismar genellikle kasıtlı olarak gerçekleştirilen eylemleri, ihmal ise ihmalkarlık eylemlerini kapsamaktadır (Walker & Davies, 2012). Çocuğa kötü muamele, ebeveynler veya bakıcılar tarafından çocuğa fiili veya tehdit niteliğinde zarar veren hem kasıtlı hem de ihmalkâr eylemleri içermektedir (Koçtürk, 2018). Bazı ruh sağlığı profesyonelleri ihmali istismar tanımının bir parçası olarak değerlendirirken bazıları ise

bu görüşte değildir; bunun nedeni, zararın kasıtsız olmuş olması veya bakım veren bireylerin sorunun ciddiyetini anlamamış olması olabilir; bu durum çocuğun nasıl yetiştirileceğine ilişkin kültürel inançların ve bireylerin inandıkları değerlerin de bir sonucu olabilir (Naughton vd., 2013).

UNICEF ve WHO tarafından belirlenen “2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi” (2020-2025) hedeflerinde çocuklara yönelik şiddetin ortadan kaldırılması, istismara yönelik etkili yaptırımların yapılması çağrısında bulunmaktadır. Bu raporda Hedef 16.2'de: “çocuklara yönelik her türlü şiddetin ve işkencenin sona erdirilmesi, istismarın, istismarın, kaçakçılığın sonlandırılması” konusunda ülkelere açık çağrı yapılmıştır. Bu raporda çocuklara yönelik şiddet önceden öngörülebilir ve önlenebilir olarak değerlendirilmektedir (Çocuğa Karşı Şiddetin Önlenmesine İlişkin Küresel Durum Raporu, 2020).

Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocukların korunma ve bakıma ihtiyacı olduğunu vurgulamaktadır. Bu sözleşmede (1) çocuğun sağlığına zarar veren geleneksel uygulamaların yapılmaması için önlem alınmalıdır, (2) Okuldaki disiplin kuralları çocuğun onurunu gözetmelidir, (3) Çocuk cinsel sömürüden korunmalıdır (4) Çocuğun kaçırılması, satışı, uyuşturucu işlerinde kullanılması yasaktır (5) İşkence ve diğer insanî olmayan uygulamalardan korunmalıdır (6) Şiddet kurbanları için rehabilitasyon şarttır gibi maddeler bulunmaktadır (Cansız, 2021; Güldeste, 2018).

Çocuklarla ilgili istismar ve ihmal gibi problemler uzun yıllar boyunca her toplumda farklı şekillerde görülmektedir. Ancak, bu görülme sıklığına rağmen halen istismar konusunda yeterli bir çözüm bulunamamıştır. İstismara karşı çözüm yolları bulabilmek için öncelikle istismarın ne olduğu ve belirtileri bilinmeli ve incelenmelidir. Sağlık ve eğitim sektöründe çalışan profesyoneller; buldukları özel konum ve mesleki eğitimleri nedeniyle başkalarının göremediği ya da fark edemediği diğer sorunlarda olduğu gibi çocuk istismarı ve ihmalinde de mesleki duyarlılık ve farkındalıkları sonucunda sorunu görebilme ve önlemeyebilmede uygun pozisyonadılar (Gardner vd., 2019).

İsveç'te çocuğun tüm sorumluluğu devlet tarafından üstlenilmektedir. Anne babaların çocuk üzerindeki söz hakkı en az düzeydedir. Başka deyişle devlet, çocuk için doğru bulduğu uygulamaları anne-babaya danışmadan yapabilmektedir. Üstelik, çocuk rahatlıkla anne babasını şikâyet etme hakkına sahiptir. Arap ülkelerinde ise tüm söz hakkı

anne babaya aittir. Çocukla ilgili tüm kararları (eğitim alıp almaması da dahil) anne baba alabilmektedir. Örneğin kız çocukların eğitimi, toplumsal şartlanmadan dolayı kısıtlanabilmektedir. Dolayısıyla çocuklara yönelik istismar olarak değerlendirilebilecek tutumlar, kültürler ve topluluklar arasında önemli oranda farklılıklar göstermektedir (Tiryaki ve Güdücü-Tüfekçi, 2023; Yaman, 2018). Çocuğa yönelik ihmal ve istismar bazı durumlarda daha fazla olmaktadır, bu durum Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Çocuklarda istismar riskini artıran durumlar

İlişkisel riskler	Toplumsal riskler	Çevresel riskler	Çocukla ilgili riskler
• Eğitim eksikliği • Alkol ve/veya uyuşturucu kullanma • Çocukken istismara uğramış olmak • Genç ebeveyn, yalnız yaşayan ebeveyn • Psikiyatrik hastalık • Dürtü ve öfke kontrolü yetersizliği • Toplumsal iletişim • Ebeveyn ve çocuk bağının kopuk olması • Çok çocuklu, otoriter aileler • Aile içi şiddet • Sosyal destek yetersizliği • Parçalanmış aile	• Çocuğu koruyan yasaların yetersizliği • Çocuğa verilen değerin düşük olması • Cinsel ayrımcılık ve toplumsal eşitsizlik • Şiddetin kabul edilir olması, hoş görüyle karşılanması, organize şiddetin varlığı (savaş, terör, yüksek suç oranları) • Pedofili • Kontrolsüz internet • Kültürel normlar • Ekonomik sıkıntı, işsizlik,	• Uygun beslenme, barınma ve bakım olanaklarının yetersizliği • İşsizlik oranlarının yüksek, geçim sıkıntısının yaygın olması • Uyuşturucu ticaretinin varlığı • Çocuğun savunuculuğunu yapacak kurum ve yapıların yetersizliği • Çocuk işçiliği konusunda denetleme ve rehabilitasyonun yetersizliği	• İstenmeyen çocuk ya da istenmeyen cinsiyette çocuk • Doğum anomalisi, • Mizaç vb. nedenlerle ailenin beklentilerini karşılayamama • Zihinsel gerilik, erken doğum, kronik hastalık gibi nedenlerle sürekli bakım gerekmesi • Engelli çocuklar • Hiperaktivite, tehlikeli davranış sorunları olma • Üvey çocuk • Sık ve uzun süre ağlayan çocuk • Sosyal becerilerin yetersizliği

İstismar olarak değerlendirebilmek için çocuğa yönelik eylem ya da eylemsizliğin ne tipte bir hareket olduğu, çocuğa ve çocuğun gelişim alanlarına zarar verip vermediği, çocuğa yönelik tutumların sonuçlarının zararlı olup olmadığı, istismarı yapan kişinin çocuğun yakını olup olmadığı gibi özelliklerin dikkate alınması gerekmektedir (Paslı, 2020). Disiplin amaçlı çocuğu dövmek, bazılarında göre eğitimidir, bazılarında göre ise istismar olarak değerlendirilebilir. Çocuğun kafasına, kalçasına ya da ellerine vurmaları bazılarında göre eğitim olarak düşünülmektedir, bazılarında göre ise istismar olarak değerlendirilebilmektedir (Dallar Bilge vd., 2013).

Çocuklar bütün canlılar arasında en uzun süre bakım, korunma ve sevgi gerektiren varlıklardır. Çocuk doğduğu andan itibaren büyüme ve gelişme süreci içinde ailesi özellikle de ebeveynleriyle olan etkileşimi sonucunda kişiliği ve ruhsal yapısının temelleri oluşmaktadır. Çocuğun anne ve babasına yalnızca bakım ve beslenme için değil aynı zamanda sevgi ve şefkat içinde gereksinimi vardır. Çocuklar sevgi ve huzurlu bir aile ortamında sosyalleşir ve toplumsal yaşamı öğrenirler. Sağlıklı çocukların yetişmesinde anne ve babanın tutum ve yaklaşımları oldukça önemlidir. Anne babasıyla uyumlu ilişkiler içinde olan ve mutlu büyüyen çocuklar gelecekte mutlu yetişkinler olabilmektedirler. Bu nedenle de sağlıklı toplumların oluşabilmesi için geleceğimiz olan çocukların bedensel ve ruhsal sağlıklarının korunması, geliştirilmesi ve sürdürülmesi oldukça önemlidir. Bu bağlamda çocukların sağlıklı büyüme ve gelişmesi için her türlü ihmal ve istismardan korunmaları gerekmektedir. Bazı durumlarda, çocuğun beslenmesi, barınması, eğitim ve sağlık gibi temel gereksinimleri ihmal edilmektedir. Ayrıca çocuklar fiziksel, duygusal, zihinsel ve toplumsal gelişmelerini olumsuz etkileyen eylemlere maruz kalmaktadırlar. Günümüzde çocuk istismarı ve ihmali önemli bir sağlık ve sosyal sorundur (Bahar vd., 2009; Dallar Bilge vd., 2013).

2.1.2. Çocuk İhmal ve İstismarının Tarihçesi

Çocuk istismarı ve ihmalinin tarihi insanlık tarihi kadar eski olmasına rağmen bilim insanları tarafından bu konunun öneminin anlaşılması oldukça yeni görünmektedir (Tuğut ve Daşlı, 2019). Edebi ürünlerde çocuk istismarına ilişkin örnekler bulunmasına rağmen, John Caffey ilk tıp kitabını 1946 yılında yazmıştır. Caffey, pediatrik radyologdur ve beyindeki kanama ile kemik kırılmasının birlikteliğini araştırmıştır (Scrandis & Watt, 2014). Çocuk istismarı literatürünün bir diğer önemli kuramcısı da Rene Spitz'dir. İkinci

Dünya Savaşı sırasında psikolojik travma yaşayan ve yoksun çocuklar üzerinde yaptığı gözlem ve değerlendirmeler sonucunda “psşik misafirperverlik” ve “anaklitik depresyon” kavramlarını geliştirmiştir (Singh vd., 2017). Daha sonra 1962'de Kempe, 300'den fazla fiziksel istismara uğramış çocuk arasında bir çalışma yapmıştır ve "hırpalanmış çocuk sendromunu" tanımına ilişkin açıklamalar yapmıştır (Scrandis & Watt, 2014). Bu çalışmanın çocuk istismarının ciddiyetinin anlaşılmasında önemli bir etkisi olmuştur. Kempe'den on yıl sonra, 1972'de Caffey ve meslektaşları "hırpalanmış bebek" sendromunu tanımlamışlardır ve bu sendrom ile ilişkili açıklamalar çocuk istismarı tanımının ortaya çıkmasına neden olmuştur (Zoroğlu vd. 2001).

Dünya genelinde 70'li yıllarda özellikle gelişmiş ülkelerde çocuk istismarı konusundaki hassasiyet artmaya başlamıştır 1980'li yıllardan bu yana bağlanma kuramının da katkısıyla çocuk istismarının çeşitli yönleri ve çocukların psikolojik gelişimine etkileri konusunda birçok çalışma yapılmıştır (Baskak, 2023; Dilsiz ve Mağden, 2015; Türk vd., 2021). Bir diğer önemli katkı ise 1989 yılında Birleşmiş Milletler tarafından yapılmıştır. Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi (UNCRC) ile ilgili dünya genelinde (başlangıçta iki ülke dışında) tüm ülkeler çocuk haklarını korumayı garanti altına almışlardır (World Health Organisation, 2016).

Gelişmiş ülkelerde çocuk istismarı konusunda 20. yüzyılın ikinci yarısında edinilen geniş bilgiye rağmen, az gelişmiş ülkelerde çocuk istismarı literatürü oldukça sınırlı kaldığı belirtilmektedir (Ben Natan vd., 2012; Singh vd., 2017). Türkiye gibi ülkelerde çocuk istismarı ancak son yıllarda sosyal, tıbbi ve hukuki bir sorun olarak tanımlanmaktadır (Aktay, 2020; Kılıç ve Özçetin, 2018). Ayrıca Türkiye'de çocuk istismarına ilişkin klinik araştırmaların ancak 1990'lı yıllardan itibaren ortaya çıktığını belirtilmektedir (Güldeste, 2018).

Çocuk ihmal ve istismarı ile ilişkili bir diğer önemli gelişme ise 1991 yılında ÇİKORED ve ÇİİÖD gibi sosyal kuruluşların (Çocuğu İstismardan Koruma ve Rehabilitasyon Derneği; Çocuk İstismarı ve Önleme Derneği) kurulmasıdır (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004). Türk hükümeti 1995 yılında Çocuk Hakları Sözleşmesi'ni kabul etmesine rağmen çocukların korunmasına ilişkin mevzuatın güncellenmesi gecikmiş görünmektedir (Kara vd., 2014).

Çocuklara yönelik ihmal ve istismar uygulamalarına ilişkin psikiyatristler, psikologlar ve hukukçular da bu konunun önemini vurgulamaya çalışmaktadırlar. Ayrıca ülkemizde çocuk istismarının özelliklerini ve açıklayıcı modellerini belirlemek amacıyla farklı disiplinlerden profesyoneller tarafından çalışmalar yapılmaktadır (Cansız, 2021; Paslı, 2020).

Çocuk istismarı, çocuğun fiziksel, duygusal veya cinsel olarak istismar edilmesini veya ihmal edilmesini ifade etmektedir. Bu, çocuğun fiziksel veya duygusal sağlığını, gelişimini veya onurunu tehlikeye atan veya etkileyen herhangi bir eylemi içerebilmektedir. Çocuk istismarı genellikle aile içinde, akrabalar veya tanıdıklar tarafından gerçekleştirildiğinden çocukların ve ebeveynlerin konuyla ilgili farkındalığının artırılması çok önemlidir.

2.1.3. İhmal ve İstismarın Çocuklara Yönelik Etkileri

Çocukluk çağı istismarı, çocuğun sağlığına, hayatta kalmasına, gelişimine veya onuruna gerçek veya potansiyel zarar verecek şekilde fiziksel, cinsel veya duygusal istismar, ihmal veya istismar davranışlarını kapsamaktadır. Son yıllarda aile içi istismara tanık olmanın çocuğun sağlığı ve güvenliğinin yanı sıra psikolojik uyumu üzerinde de önemli etkisi olan bir istismar davranışı biçimi olduğu kabul edilmektedir (Kara vd., 2014).

Çocuk istismarı ve ihmalinin olası olumsuz etkilerine ilişkin endişeler bu alandaki araştırmalara olan ilginin artmasının temel nedenidir. İstismarın ve ihmalin farklı biçimlerine maruz kalma gibi olumsuz bir olaya verilen tepkiler arasında aşırı uyarılma ve sinir sistemin duyarlılığı yer almaktadır (Nurcombe, 2000). Genellikle toksik stres olarak adlandırılan kişinin stres tepki sisteminin güçlü, sık veya uzun süreli aktivasyonu, bireyin sağlığı, davranışı ve öğrenme yeteneği üzerinde uzun süreli zarar verici etkilere sahip olabilir. İhmal ve istismar davranışları, bireyin beyin yapısını değiştirebilir, bu da bireyin stres tepki sisteminin daha sık ve daha uzun süre tetiklenmesine neden olabilir ve bireyi çeşitli fiziksel ve zihinsel sağlık sorunları açısından artan risk altında olmasına neden olabilir (Paavilainen & Tarkka, 2003).

Yaşamın erken dönemlerinde toksik stres yaşayan çocuklar, yetişkinliğe kadar ortaya çıkmayabilecek uzun vadeli olumsuz sağlık etkileri riski altındadır (Dodaj & Sesar, 2020). İstismar ve ihmale verilen tepkiler çoğu zaman bireyseldir. Bir kişide birkaç hafif

semptom olabilirken, diğerk bir mağdur tüm yaşamı boyunca çeşitli işleyiş alanlarında semptomlar gösterebilmektedir. İstismar ve ihmalin sonuçları kısa ve uzun vadeli olabilmektedir ve çoğunlukla fiziksel ve zihinsel sağlık sorunları, sonraki suçlar ve sosyal ve bilişsel zorluklar olmak üzere birkaç farklı ve örtüşen kategoriye ayrılarak incelenmektedir (Kılıç ve Özçetin, 2018).

İhmal ve istismarın çocuklara yönelik etkileri çok yönlü ve derin olabilmektedir. Fiziksel, duygusal, davranışsal ve psikolojik açıdan çocuğa zarar verebilir. İhmal, çocuğun gelişimi için gerekli ihtiyaçların karşılanmaması anlamına gelir ve bu, sağlık, eğitim, duygusal gelişim, beslenme, barınma ve güvenli yaşam şartları gibi temel alanları içermektedir (Kara vd., 2004).

Fiziksel istismar, çocuğun kaza dışı sebeplerle yaralanmasına yol açarken, duygusal istismar çocuğun psikolojik hasara uğramasına sebep olmaktadır. İhmalin etkileri arasında gelişim geriliği, ölüme kadar varabilen sağlık problemleri, davranış problemleri, iletişim problemleri, yalnızlık ve korunmasızlık hissi, madde bağımlılığı ve suça yönelme riski bulunmaktadır (Koçtürk, 2018).

Çocuk ihmal ve istismarının önlenmesinde çocuğun doğumundan itibaren birlikte zaman geçiren, çocuğun bakımı ve korunmasından sorumlu olan ailenin çocuk istismarı ve ihmali konusunda bilinçli olması gerekmektedir. Çocuklarının her türlü yardım ihtiyacını karşılamakla yükümlü olan ebeveynler, kasıtlı olarak veya farkında olmadan çocuklarına ihmal ve istismar yaşamasına sebep olabilir ya da çocuklarının başkaları tarafından istismara maruz kaldığını fark etmeyebilirler.

2.1.3.1. Çocuklukta Fiziksel İstismarın Sonuçları

Çocuklarda ihmal ve istismarın fiziksel etkileri oldukça ciddi ve uzun vadeli olabilmektedir. Fiziksel istismar, çocukların bedensel sağlığını doğrudan etkileyebilir ve yaralanmalara, morluklara, kırıklara, yanıklara ve hatta ölüme yol açabilir. İhmal durumunda ise, çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmaması sonucu beslenme bozuklukları, sağlık sorunları ve gelişim gerilikleri görülebilmektedir (Plummer & Cossins, 2018).

Çocuklukta fiziksel istismar, istismarın gerçekleşmesinden yaklaşık 40 yıl sonra daha fazla tanı konulan hastalığın ve fiziksel belirtilerin bildirilme olasılığını artırmaktadır

(Springer vd., 2017). Çocuklarda fiziksel istismar ile yetişkinlikte artrit, ülser ve baş ağrısı/migren arasında anlamlı bir ilişki olduğuna dair araştırma sonuçları vardır (McFarlane vd., 2003).

Morton ve diğer araştırmacılar (2014) çocukluk döneminde fiziksel istismara uğrayan çocuklarda beyindeki hipokampus yapısının boyutunda değişiklikler olduğunu ve özellikle küçülme tespit etmişlerdir. Beynin frontotemporal olarak adlandırılan alın bölgesinde ve beynin ön bölgelerinde elektrofizyolojik anormallikler, beyinde küçülme, beyinde kan damarlarında kan akışında azalma ve kortizol düzeylerinde artış gibi hormonal değişiklikler olduğu belirlenmiştir (Howell vd., 2016).

Çocuklarda ihmal ve istismar sonucunda çocuklarda uyku ritimlerinde değişiklikler olduğu; uyku sırasında aktivite artışı ve uykuda uzama gibi sorunların olduğu belirlenmiştir (Temple vd., 2013).

Çocuklarda fiziksel olarak ihmal ve istismar sonucunda depresif bozukluklar, anksiyete bozuklukları ve intihar davranışı gibi bir dizi uzun vadeli sonuç arasında nedensel bir ilişki olduğunu gösteren araştırmalar bulunmaktadır (Russell vd., 2010; Springer vd., 2017).

Fiziksel olarak istismara uğrayan çocuklar genellikle kafa karışıklığı, boşluk, içsel yalnızlık ve huzursuzluk durumu olan disfori denilen durumu yaşamaktadırlar (Annerback vd., 2012). Yapılan bazı çalışmalarda, özellikle ergenlik ve genç yetişkinlik döneminde ihmal ve istismara maruz kalma ile intihar davranışı riski arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Jaffee & Maikovich-Fong, 2011).

Anoreksiya nervoza ve bulimia gibi yeme bozuklukları da çocukluk döneminde yaşanan fiziksel ihmal ve istismar ile bağlantılı olabilmektedir (Kılıç ve Özçetin, 2018). Çocukluk döneminde yaşanan fiziksel ihmal ve istismara maruz kalan bebeklerin ve küçük çocukların, fiziksel ihmal ve istismar deneyimi yaşamamış çocuklara kıyasla, birincil bakım verenleriyle güvensiz veya düzensiz bağlanma geliştirme riskinin daha yüksek olduğu gösterilmektedir (McFarlane vd., 2003).

Bağlanma biçimleri çocuğun duygusal ve sosyal gelişimi için son derece önemlidir. Güvensiz bağlanan çocuklar için, güvenliğin ve korumanın birincil kaynağı olması gereken ebeveyn/vasi, korku ve tehlike kaynağı haline gelir ve çocuğu çözemeyecekleri bir çatışmanın içine sokar. Birincil bakıcının güvenliği ve desteği olmadan, bebekler ve

çocuklar stresli durumlarda diğer insanlara güven geliştirmede zorluk yaşayabilir ve bu da sürekli bir korku ve kaygı hissinin varlığına yol açabilmektedir. Belirsiz bağlanma çocuğun normal gelişim sürecini engellemektedir (Howell vd., 2016). Bu durumun çocuğun çocukluk ve ergenlik döneminde akranlarıyla iletişimde zorluklar yaşamasına, yetişkinlikte ise yaşamı boyunca sağlıklı partner ilişkileri kurma ve sürdürmede zorluklar yaşamasına neden olabileceği düşünülmektedir.

İstismar ve ihmalin fiziksel etkileri arasında baş ve karın ağrısı, kusma, iştah değişiklikleri ve uyku problemleri gibi belirtiler bulunmaktadır. Ayrıca, açıklanamayan dudak, ağız, genital ve anal bölgelerde ağrı, şişme, kanama gibi durumlar da istismarın fiziksel işaretleri olabilmektedir. Bu tür travmatik deneyimler, çocukların fiziksel sağlığının yanı sıra psikolojik ve duygusal gelişimini de olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle, çocuk istismarı ve ihmali konusunda farkındalık yaratmak ve önleyici tedbirler almak büyük önem taşımaktadır (Kaptan, 2017).

İstismar çocukluk çağındaki duygusal istismar, yetişkinlikte iskemik kalp hastalığı, Tip 2 diyabet, ülser, baş ağrısı ve migren gibi fiziksel sağlık sorunları riskini artırmaktadır (Temple vd., 2013). Ayrıca araştırmalar, çocukluk dönemlerinde ifmal ve istismara maruz kalan kişilerin yetişkinlikte bulaşıcı hastalıklara, akciğer hastalıklarına, nörolojik rahatsızlıklara ve onkolojik hastalıklara yakalanma riskinin daha yüksek olduğunu göstermektedir (Dodaj vd., 2018; Morton vd., 2014).

2.1.3.2. Çocuklukta Duygusal İstismarın Sonuçları

Çocuklukta yaşanan duygusal istismarın sonuçları, çocuğun gelişiminde ve yetişkinlik döneminde ciddi etkilere yol açabilmektedir. Duygusal istismar, çocuğun kişilik gelişimini, duygusal sağlığını ve sosyal becerilerini olumsuz yönde etkileyebilir. İstismara uğrayan çocuklar, büyüme geriliği, uyum sorunları, güvensiz bağlanma, depresif ve çözümlenemeyen belirtileri, kişilik bozuklukları, travma sonrası stres bozukluğu, düşük IQ seviyeleri, akranlarla ilişkilerde bozulma, düşük özgüven, akademik başarısızlık, davranış sorunları, suç işlemeye eğilim, öz-zarar verme ve intihar davranışı, içe dönüklük veya saldırganlık, yeme ve uyku bozuklukları ve erken cinsel davranışlar gibi bir dizi olumsuz sonuçla karşı karşıya kalabilmektedir (Dodaj & Sesar, 2020; Manap ve Durmuş, 2020).

Duygusal istismarın çocuklar üzerindeki etkileri, genellikle fiziksel istismar kadar açık olmayabilmektedir ve bazen fark edilmesi daha zor olabilmektedir. Ancak, duygusal istismarın etkileri uzun vadede çocuğun psikolojik ve sosyal gelişimini derinden etkileyebileceğine ve yetişkinlik döneminde de devam eden sorunlara yol açabileceğine ilişkin araştırma sonuçları bulunmaktadır (Günay vd., 2023; Polat, 2007).

Yetişkinlikte anksiyete ve depresyon, çocukluk dönemlerinde ihmal ve istismara maruz kalmanın çok sık görülen sonuçlarıdır (Howell vd., 2016). Çocukluk dönemlerinde ihmal ve istismara maruz kalma deneyimi olan çocuk ve yetişkinlerin intihar etme veya intihar düşüncesine sahip olma riski, bu durumları yaşamayanlara göre çok daha yüksek olmaktadır (Jeon vd., 2009; McFarlane vd., 2003).

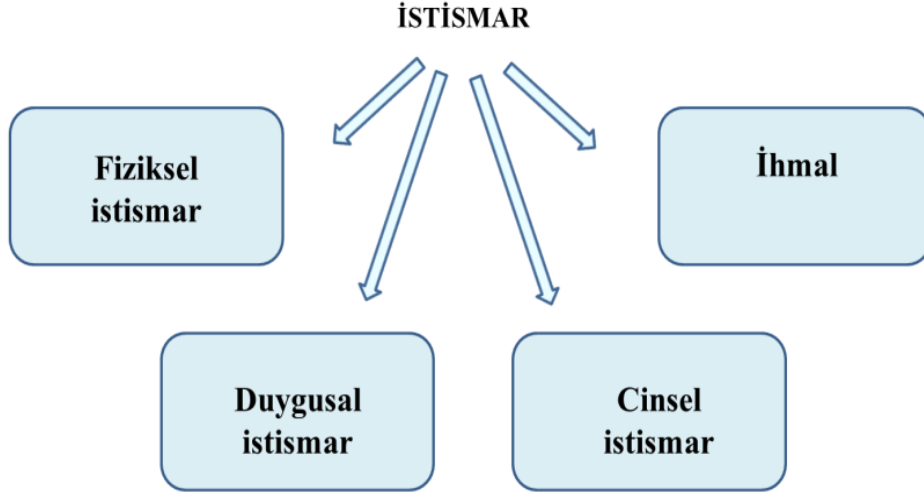
Çocukluk dönemlerinde ihmal ve istismara maruz kalma deneyimi; duygusal olarak soğuk ebeveyn yaklaşımıyla ilişkili olabilmektedir. Ebeveynlerin çocuğun ihtiyaçlarını anlamadığı, göz ardı ettiği veya alay etmediği yaklaşıma göre intihar davranışıyla daha güçlü bir şekilde ilişkili olduğu belirtilmektedir (Paavilainen & Tarkka, 2003).

Olumsuz çocukluk deneyimi ile ilişkili yapılan boylamsal araştırmalara göre en belirgin sonuçlar psikiyatrik bozuklukların gelişmesidir (McLaughlin vd., 2012). Çocukluk dönemlerinde ihmal ve istismara maruz kalma durumu aynı zamanda madde bağımlılığının en güçlü öngörücüsü olarak kabul edilmektedir. Ayrıca çocukluk dönemlerinde ihmal ve istismara maruz kalma; çocuklarda ve ergenlerde davranış sorunları, kendine zarar verme, suç eylemi gibi dışsallaştırma sorunlarının güçlü bir yordayıcısı olarak değerlendirilmektedir (Özcan, 2010).

2.1.4. İstismarın Sınıflandırılması

İstismarın yaygın tanımı, “bir kişinin diğeri üzerinde güç ve kontrol elde etmek ve sürdürmek için kullandığı davranış biçimidir”. Bu tanımda dikkat edilmesi gereken nokta, tek bir olaydan değil, bir davranış kalıbından bahsedilmesidir. Bu davranışlar çeşitli şekillerde olabilir. “İstismar” kavramı genel olarak fiziksel şiddet ile bağdaştırılmaktadır. Fiziksel gücün güç ve kontrol araçlarından biri olduğunu ve tek araç olmaktan çok uzak olduğunu belirtmek önemlidir. Genellikle bir istismarcının kullanacağı ilk istismar davranışı fiziksel değildir ve fiziksel, duygusal ya da cinsel istismar çoğu zaman birlikte uygulanabilir (Cansız, 2021).

İstismar ile ilişkili davranışlar çoğu zaman belirli kategorilerde incelenmektedir. İstismar davranışları fiziksel, duygusal, cinsel içerikte olabileceği gibi yoğun ihmal davranışlarını da kapsayabilmektedir. Şekil 3’de istismar çeşitleri özetlenmektedir.

Şekil 3. İstismar çeşitleri

Fiziksel istismar

Fiziksel istismar, birçok insanın 'istismar' kelimesini duyduğunda aklına gelen istismar türüdür. Bu çeşit istismar, bir partneri kendi iradesi dışında yumruklamayı, vurmayı, tokatlamayı, tekmelemeyi, boğmayı veya fiziksel olarak kısıtlamayı içerebilir. Aynı zamanda dikkatsizce araba sürmeyi veya birinin fiziksel alanını işgal etmeyi ve başka herhangi bir şekilde kişinin kendisini fiziksel olarak güvensiz hissetmesine neden olmayı da içerebilir. Saldırı, vurma, tokat atma, yumruklama, tekmeleme, saç çekme, ısırma, itme, sert muamele, haşlanma ve yanma, kısıtlamanın uygunsuz veya yasa dışı kullanımı, pencereyi açmak ve battaniyeleri çıkarmak gibi birini kasıtlı olarak rahatsız etmek, istemsiz tecrit veya hapsedme, ilaçların yanlış kullanımı, zorla besleme veya yiyecek vermeme, yetkisiz kısıtlama, birini sandalyeye bağlamak gibi hareketin kısıtlanması şeklinde yapılan davranışlar fiziksel istismar olarak değerlendirilmektedir (Annerback vd., 2012).

Fiziksel istismar çocuğa vurma, itme, ısırma, çimdikleme, saçı çekme, kulak çekme, bir nesne fırlatma, sarsma, hırpalama, silah kullanma, dövme, bir cisimle dövme, yakma, tekmeleme, zararlı bir madde dökme, boğmaya çalışma, sarsma gibi davranışları kapsayan; çocuğun sağlığına, gelişimine veya onuruna zarar veren ya da zarar verebilme

olasılığı yüksek, kasıtlı yapılan fiziksel güç davranışlarıdır. Çocuğun vücudunda morarma, şişlik, yara izi gibi fiziksel bulgular görülebildiği için saptanması en kolay olan istismar türüdür (Tsavoussis vd, 2014). Çocuklarda fiziksel istismarı düşündüren bazı bulgular Tablo 2’de özetlenmektedir.

Tablo 2. Fiziksel istismar yapıldığına ilişkin belirgin bulgular

Deri yaralanmaları (%80 deride bulgular gözlenebilmektedir)	Ekimoz adı verilen kızarıklıklar Sıyrıklar Isırıklar Yanıklar
İskelet sisteminde bulgular	Kırıklar Çıkıklar
İç organ yaralanmaları	Göğüs travmaları Karın travması
Kafa travması	Kafa kanaması, kafatası kırıkları Göz altı kanamaları
Gelişme geriliği	Boy ve vücut ağırlığında akranlarına göre gerilik
Diğer	Genital alanda kanama ve yırtık Ağız mukozasında yırtıklar Diş kayıpları Ağız hijyeni bozulması

Çocuklarda kazalar sık görülmektedir ancak kaza durumu çocuğun yaşına uygun değilse, kendi kendine olma olasılığı çok düşükse, istismardan şüphelenmek gerekmektedir. fiziksel hasarı başka bir çocuğun yaptığı söyleniyorsa o çocuğun gerçekten bunu yapıp yapamayacağı sorgulanmalıdır. Kaza dışı travmalar genellikle çocuk anne-babası

tarafından cezalandırılmak istendiğinde veya anne-baba kontrolünü kaybettiğinde ortaya çıkabilmektedir (Özcan, 2010).

Bir çocuğun bedeninin özellikle arka tarafında (sırt, kalça, bacakların arkası gibi) morluk, şişlik, yara izi varsa istismar mutlaka fiziksel istismar uygulandığı düşünülmelidir. İstismar şüphesi olan durumlar genellikle hastaneye geç başvurulması, çocukla ilgili çelişkili ifadeler konuşulması, çocuğun bedenindeki yaralara uymayan öykü anlatılması, şüpheli travma öyküsünün birden fazla olması, ana babanın kazayı bir kardeşe veya üçüncü şahıslara yüklemesi, kazayı çocuğun kendisi yaptı denmesi, çocuğun hastane hastane gezdirilmesi, çocuğun ana babayı suçlaması, ana babanın çocukken istismara uğrama öyküsü, ana babanın çocuktan gerçekçi olmayan beklentileri olması gibi durumları kapsamaktadır (Paavilainen & Tarkka, 2003). Fiziksel istismarda yaralar çoğu kez baş, ense, sırt ve kalçalardadır (Jaffee & Maikovich-Fong, 2011). Ebeveyn tarafından nasıl meydana geldiği çok iyi açıklanamayan morarmalar, fiziksel istismarı düşündürmelidir (Dallar-Bilge vd., 2013).

Cinsel istismar

Cinsel istismar bir tür fiziksel istismar olsa da hem fiziksel hem de fiziksel olmayan bileşenleri içerebildiği için bu istismar çeşidi çoğu zaman araştırmalarda başlı başına ayrı bir kategoride incelenmektedir. Cinsel istismar tecavüzü veya diğer zorla cinsel eylemleri veya seksin engellenmesini veya silah olarak kullanılmasını içerebilmektedir. İstismarcı bir partner, cinselliği partnerini yargılamak ve bir değer vermek için de kullanabilmektedir; başka bir deyişle, birinin cinsellikte yeterince iyi olmadığını ya da ilişki için iyi olduğu tek şeyin cinsellik olduğunu, başka hiçbir özelliğinin yeterli olmadığını eleştirebilmekte veya söyleyebilmektedir (Aaron, 2012; Scrandis & Watt, 2014).

Cinsel istismar tecavüz, tecavüze teşebbüs veya cinsel saldırı, herhangi bir yere uygunsuz dokunuş, birinin veya her ikisinin rızası olmadan mastürbasyon yapması, rıza dışı cinsel ilişki veya vajinaya, anüse veya ağza girmeye teşebbüs, kişinin rıza gösterme kapasitesinin olmadığı herhangi bir cinsel aktivite, uygunsuz görünüş, cinsel alay veya ima veya cinsel taciz, cinsel fotoğraf veya pornografinin zorla kullanılması veya cinsel eylemlere tanık olmak, uygunsuz teşhir gibi davranışları kapsayan istismar türü olarak değerlendirilmektedir (Russell, Higgins & Posso, 2020).

Genel olarak cinsel istismar, rıza olmadan cinsel davranış veya cinsel aktiviteyi içermektedir. Bu durum, aynı zamanda yasal olarak cinsel ilişkiye rıza gösteremeyen reşit olmayan kişilerle yapılan cinsel eylemleri de içermektedir. Cinsel istismar; yetişkinleri veya küçükleri kapsayabilmektedir (Scrandis & Watt, 2014).

Cinsel suçlarla ilgili suçlamalara ilişkin mahkûmiyet cezaları, hapis cezası ve cinsel suçlu olarak kaydı içerebilir. Ancak, fiziksel istismarın mağduru bunu bildirirse bile, tüm istismarcılar mahkûm edilmemektedir. Savcılar, yeterli delil bulunmadığı veya zaman aşımı süresinin dolduğu için sıklıkla cinsel suç suçlama olarak değerlendirmemektedirler. Sivil cinsel istismar iddiaları farklıdır. Hukuk davalarında herhangi bir cezai yaptırım yoktur ve mağdur yalnızca maddi tazminat alabilmektedir. Ancak istismarcı hiçbir zaman mahkûm edilmemiş veya suçlanmamış olsa bile dava mahkemeye taşınabilmektedir. Bu, istismarcıyı eylemlerinden sorumlu tutmanın başka bir yoludur ve pedofili tarafından yapılan cinsel istismarlar çocuklarda kalıcı izler bırakabildiğinden aynı zamanda önemli bir halk sağlığı sorunudur (Nurcombe, 2000).

Sözlü/Duygusal İstismar

Duygusal istismar toplumda en sık görülen ancak pek çok insanın farkındalığı bulunmayan istismar çeşidi olarak değerlendirilmektedir (Ben Natan vd., 2012). Duygusal istismar; zorunlu sosyal izolasyon ya da birinin hizmetlere, eğitimsel ve sosyal fırsatlara erişiminin ve arkadaşlarıyla görüşmesinin engellenmesi, hareket kabiliyetini veya iletişim yardımcılarını kaldırmak veya yardıma ihtiyaç duyduğunda kasıtlı olarak birini gözetimsiz bırakmak, birinin dini ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamasını engellemek, tercih ve düşüncenin ifade edilmesinin engellenmesi, gizliliğe saygı gösterilmemesi, stimülasyonun, anlamlı meşguliyetin veya faaliyetlerin önlenmesi, gözdağı, baskı, taciz, tehdit kullanımı, aşağılama, zorbalık, küfür veya sözlü taciz, bir kişiye küçümseyici veya çocuklaştırıcı bir şekilde hitap etmek, zarar verme veya terk etme tehditleri, siber zorbalık gibi davranışları kapsayan geniş bir kavramdır (Foto-Özdemir vd., 2012).

Duygusal istismar uygulanan birey ne kadar değersiz olduğunu, ne kadar aptal, ne kadar çirkin olduğunu ve kimsenin onu ne kadar istemeyeceğine inanmaya başlayabilmektedir. Fiziksel istismarın belirtileri bir arkadaş veya aile üyesi tarafından fark edilebilir olsa da sözlü/duygusal istismarın etkilerinin fark edilmesi ve kanıtlanması daha zor olmaktadır.

Kalıcı etkiler nedeniyle duygusal yaraların iyileşmesi genellikle daha uzun sürebilmektedir (Hayden, Hussey & Halpern, 2011).

Duygusal ve sözlü istismar uygulayan bireyler genellikle mağdura birinin itibarını zedelemek için yapılan saldırı anlamına gelen “karakter suikasti” yapmaktadırlar. Genellikle “her zaman” kelimesini içeren (örneğin “her zaman geç kalıyorsun; her zaman beceremezsin zaten gibi) yaralayıcı sözler kullanmaktadırlar. Duygusal istismar uygulayan kişiler mağdura sıklıkla aşağılayıcı isimler takmaktadırlar, bağırarak, küfür ederek küçük düşürüp önemsiz hissettirmektedirler. Patron gibi davranmaktadırlar ya da toplum içinde mağdur bireyin sırlarını ve eksiklerini ortaya çıkarabilmektedirler. Mağdur birey, onun için önemli olan bir şeyden bahsederken kayıtsız kalmakta; genellikle göz devirerek, kafa sallayarak, iç çekerek gibi olumsuz beden dili hareketleriyle desteklemiş gibi görünmektedirler. Duygusal istismarcılar şaka yapar gibi iğneleyici laflar söylemeyi tercih etmektedirler, mağdur birey bir şey söylediğinde genelde “her şeyi ciddiye alıyorsun” gibi cevaplar verebilmektedirler. Mağdur bireyin görünüşü ve kıyafetiyle dalga geçebilmektedirler. Her zaman mağdur bireyin nerede olduğunu bilmek isterler. Aramalara ve mesajlara hemen cevap vermesini isterler ve bu konuda çok ısrarcıdırlar (Kaptan, 2017; Polat, 2007). Duygusal istismar uygulayan bireylerin sıklıkla sosyal medya hesaplarının şifresini istemek gibi sosyal medya casusluğu yaptığı belirtilmektedir (Şahin, 2019). Duygusal ve sözlü istismar uygulayan bireyler genellikle mağdur bireyin adına kararlar alıp uygulayabilmektedirler. Ayrıca finansal anlamda mağdur bireyi kontrol altına alabilmektedirler. Örneğin ortak bir hesabı yönetmek, mağdur olan bireyin sürekli duygusal istismarı uygulayan kişiden para istemesini sağlamak gibi uygulamalar yaparak bireyi kendilerince aşağılamaya çalışmaktadırlar. Ayrıca sorunları için mağdur bireyi suçlamaktadırlar, yeterince yanında olup destek vermemiş gibi gösterebilmektedirler (Kara, Biçer ve Gökalp, 2004; Şahin, 2019).

Duygusal ve sözlü istismar uygulayan bireyler genellikle ilişkide aşırı kıskanç davranışlar sergilemektedirler, “beni aldatıyorsun” gibi normalde var olmayan davranışlarla suçlayabilmektedirler. Mağdur bireye “bunu bana borçlusun”, “senin için bunları yaptım” gibi cümlelerle suçluluk duygusunu kullanabilmektedirler. İstismarcı bir kişinin istediğini yapmamak, öfke patlamasıyla sonuçlanabilmektedir. Bu durum hem kişiyi kontrol etmenin hem de “dinlemediği için” utanç duymasını sağlamanın bir yoludur. Etkileşimde bulunulan her an yaralı, hayal kırıklığına uğramış, kafa karışmış, yanlış anlaşılmış,

depresif, endişeli veya değersiz hissediliyorsa, ilişkinin duygusal olarak kötüye kullanılması ihtimali yüksek olmaktadır. Bu nedenle duygusal istismarın detaylarını bilme ve en uygun müdahaleleri uygulama konusunda ebeveyn farkındalığının gelişmesi çok önemlidir (Polat, 2007; Şimşek, Fettahoğlu ve Özatalay, 2011).

Zihinsel ya da psikolojik istismar

Zihinsel istismar, kişisel duygulardan ziyade, kişinin düşünme biçimini ve gerçeklik hakkındaki görüşlerini sorgulamaya ve etkilemeye odaklanan bir istismar çeşididir. Psikolojik istismar kişinin çevresini sorgulamasına neden olabilmektedir. Kişiyi olası tehditler konusunda sürekli kaygılandırabilir ve yeni davranışları etkileyebilir (Walrath, Ybarra & Holden, 2003)..

Zihinsel veya psikolojik istismar, bir partnerin bir dizi eylem veya sözle diğerinin zihinsel refahını ve sağlığını yıpratması durumunda meydana gelmektedir. Çoğunlukla mağdurun kendi akıl sağlığından şüphe etmesini içermektedir. İstismarcılar; kasıtlı olarak arabanın anahtarlarını veya bir çantayı hareket ettirdiği, ışıkları kararttığı ve bazı şeylerin gerçekleştiğini açıkça inkâr ettiğine dair hikayeler oluşturmaktadır. Bunun sonucu, özellikle uzun bir süre boyunca ve çoğu zaman istismarcıların da kullanma eğiliminde olduğu izolasyonla birlikte mağdurun, kendi kararlarına güvenmemesi nedeniyle istismarcıya giderek daha fazla bağımlı hale gelmesidir. Ayrıca kendilerine inanılmayacak korkusuyla yaşadıkları istismarı kimseye anlatmaktan çekinmektedirler (Zoroğlu vd., 2001).

Psikolojik istismar, duygusal veya zihinsel zarar vermeyi amaçlayan davranışlardır. Vücuda zarar vermeyebilir ancak başka şekillerde de aynı derecede acı verici ve üzücü olabilmektedir. Psikolojik istismar uygulayan kişi kasıtlı olarak tekrar tekrar mağdur bireyi incittiğinde bu tacize dönüşmektedir (Şahin, 2019).

Psikolojik istismar, aynı zamanda düzenli olarak birine düzenli yapılan istismarı içermektedir. Psikolojik istismar uygulayan kişi kasıtlı olarak mağdur bireyi toplum içinde veya ailesinin, arkadaşlarının veya birlikte çalıştığı kişilerin önünde utandıran sözler söylemektedir. Mağdur bireye, evcil hayvanlarına, çocuklarına veya mağdur birey için önemli olan diğer insanlara zarar vermekle tehdit edebilmektedir. Din, ırk, geçmiş, engellilik, cinsiyet veya aile gibi değiştirilemeyecek durumlar yüzünden mağdur bireye

kötü davranmak, psikolojik ya da sözlü istismar olarak değerlendirilmektedir (Bahar, Savaş ve Bahar, 2009; Türk vd., 2021).

Psikolojik istismar uygulayan kişi kasıtlı olarak mağdur bireyi görmezden gelme ya da orada değilmiş gibi davranmayı tercih etmektedir. Mağdur bireyin kafasını karıştıracak şeyler yapmakta ve söylemektedir. Bazı durumlarda psikolojik istismar uygulayan kişi kasıtlı olarak yaptığını inkar edebilmektedir. Mağdur bireyi aptal gibi göstermek veya hissettirmek amacıyla her zaman söylediklerini düzeltme eğiliminde olmak da psikolojik istismardır (Şahin, 2019).

Çocuğa bağıırılması, alay edilmesi, lakap takılması, ilgilenilmemesi, çocuğun sürekli suçlanması, tehdit edilmesi, sık sık küsülmesi, sürekli başkaları ile kıyaslanması çocuğun kendine ve başkalarına güvenme konusunda sorun yaşamasına neden olmaktadır ve sağlıklı ilişkiler kuramama durumu yetişkinlik döneminde en büyük sorun olabilmektedir (Güldeste, 2018).

Finansal ya da ekonomik istismar

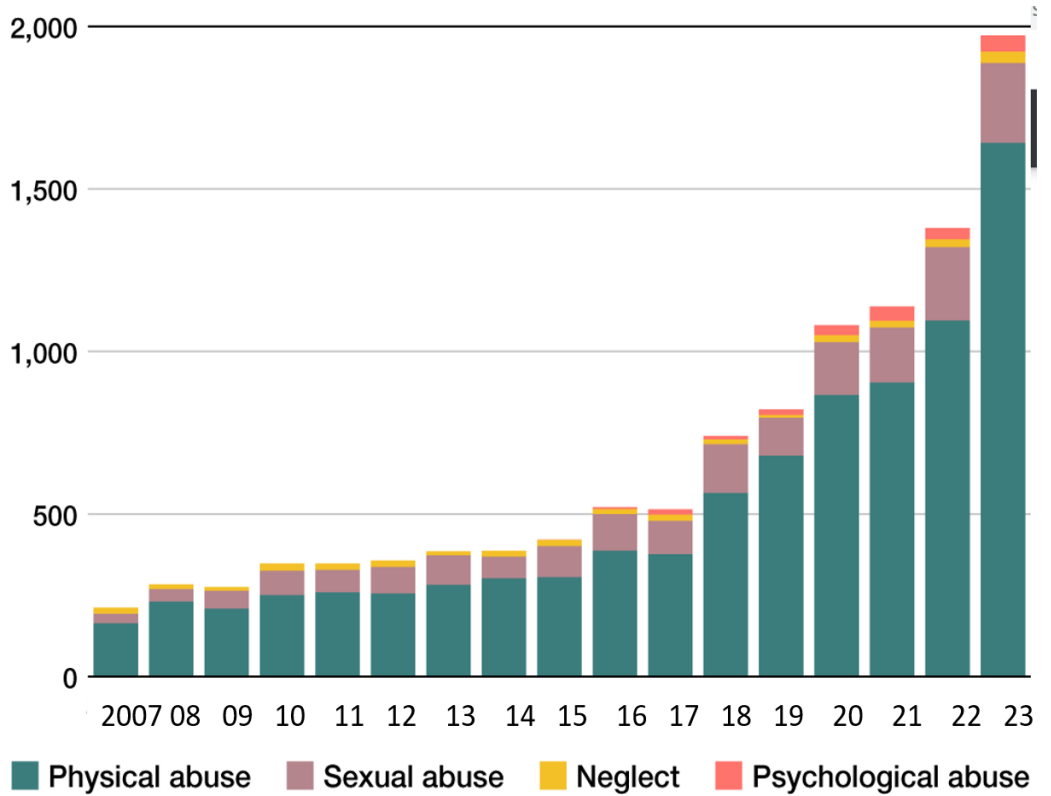
İstismarın güç ve kontrolle ilgili olması nedeniyle, istismarcı bu kontrolü sürdürmek için gerekli olan her türlü aracı kullanabilmektedir ve buna çoğu zaman mali durum da dahildir. İster hanedeki tüm bütçeyi kontrol etmek ve mağdurun kendi banka hesaplarına erişmesine veya para harcamasına izin vermemek, ister mağdurun adına kredi kartı açmak ve borçları kapatmak ya da sadece mağdurun bir iş sahibi olmasına izin vermemek gibi uygulamaları kapsamaktadır (Walrath, Ybarra & Holden, 2003). Ekonomik güç uygulayan kişi kendi parasını kazansa da bu tür bir istismar genellikle birinin istismar içeren bir ilişkiyi bırakamamasının büyük bir nedenidir (Hayden, Hussey & Halpern, 2011).

2.1.5. İhmal ve İstismarın Görülme Sıklığı

Dünyada ve Türkiye’de çocuğa yönelik istismar oranları gerçekte olduğundan daha düşüktür (Kara vd., 2014). Düşük yaygınlık oranlarının temel nedeni, istismar durumlarının yeterince bildirilmemesi, tanı konulmasındaki güçlükler, istismarın inkâr edilmesi ve gizli tutulmasıdır (Herman, Makoroff & Corneli, 2011).

WHO ve UNICEF'in 2022 yılında yayınladığı Global Rapor'a göre 2022 yılında çocuk istismarı vakalarının çoğunluğu fiziksel istismar, ardından cinsel istismar, duygusal istismar ve ihmal ile bağlantılı bulunmuştur. Vakaların çoğunda istismarı uygulayanın biyolojik baba, ardından biyolojik anne ve sonrasında üvey baba olduğu belirtilmektedir. Erkek failler, cinsel istismar vakalarından büyük ölçüde sorumludur. Bununla birlikte, duygusal istismar ve ihmali uygulayanların çoğunlukla biyolojik anne olduğu belirtilmektedir (Baskak, 2023).

2007'den sonraki istatistikler, fiziksel ve cinsel istismarın en yaygın istismar türleri olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, 2018 yılından itibaren, o zamana kadar ihmal kadar yaygın olmayan duygusal istismar artmaktadır. Dünya genelinde 2007-2023 yılları arasında gerçekleşen fiziksel, cinsel istismar, ihmal ve psikolojik (duygusal) istismar oranlarının artışı, Şekil 4'de verilmiştir.

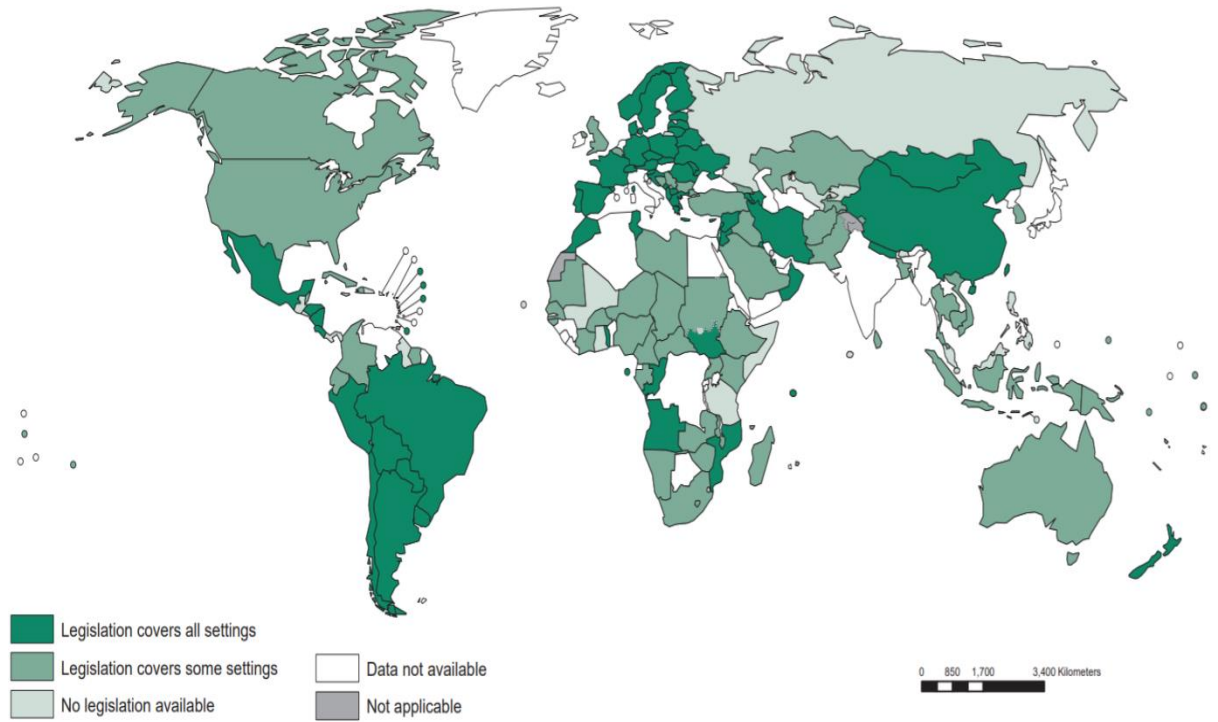
Şekil 4. 2007-2023 yılları arasında gerçekleşen fiziksel, cinsel istismar, ihmal ve duygusal istismar oranlarının artışı

Kaynak: Global Report (2020). Çocuğa Karşı Şiddetin Önlenmesine İlişkin Küresel Durum Raporu 2020- Global Status Report on Preventing Violence Against Children, Geneva: World Health Organization.

Dünya genelindeki raporlardaki oranlardan farklı olarak Türkiye Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırmasında 7-18 yaş grubu çocuklarda duygusal istismarın %51, fiziksel istismarın %43, cinsel istismarın %3 oranında görüldüğü saptanmıştır (TÜİK, 2022).

Cinsiyete göre istismar oranları her ülkede ve toplulukta tamamen farklıdır. Kız çocuklar (%52) erkek çocuklara (%48) göre istismara daha sık maruz kalmaktadır (Sargent vd, 2016).

Dünyadaki ülkelerin %43'ünde her ortamda fiziksel cezayı yasaklayan etkili kanunlar vardır. Çocuk Hakları Sözleşmesi, çocuklara yönelik istismar konusunda yerel yasalara dahil edilebilecek temel ilkeleri ortaya koymaktadır. Dünya genelindeki çoğu ülkede çocuklara istismarı yasaklayan yasalar vardır, ancak bu yasaların uygulanmasında tüm ülkeler bu ilkelere uymamaktadır. Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) kapsamına göre fiziksel cezayı yasaklayan ulusal düzeydeki mevzuat oranı, Şekil 5'de verilmiştir.

Şekil 5. Çocuk Hakları Sözleşmesinde fiziksel cezayı yasaklayan ulusal düzeydeki mevzuat oranı (N=155 ülke)

Kaynak: Global Report (2020). Çocuğa Karşı Şiddetin Önlenmesine İlişkin Küresel Durum Raporu 2020- Global Status Report on Preventing Violence Against Children, Geneva: World Health Organization.

Çocuklara yönelik fiziksel cezaya karşı tüm ülkelerin %79'unun ulusal düzeydeki yasaları yürürlüğe koyduğu bildirilmiştir, ancak Şekil 5'de gösterildiği gibi, Afrika ve Güneydoğu Asya bölgelerindeki daha az ülkelerde bu tür yasalar vardır.

Erişkinlerin çocukluk dönemlerinde yaklaşık %25'inin fiziksel istismara uğradığı, kadınların %20'sinin, erkeklerin %8'inin ve çocukluk dönemlerinde cinsel istismara maruz kaldıkları belirtilmektedir (Hamm vd., 2015).

Çocuk istismarı alanında yapılan çalışmalar, erken dönemde yaşanan bütün istismar türlerinin çocukta büyük bir kaygı ve stres oluşturduğunu; uzun vadede ise çocuğun fiziksel ve zihinsel sağlığı üzerinde olumsuz etkileri olduğunu ortaya koymaktadır (Russell, Higgins & Posso, 2020).

Nurcombe (2000) çocukluk dönemindeki olumsuz yaşantıların kişiyi yaşamı boyunca psikopatoloji geliştirmeye yatkınlaştırdığını belirtmektedir. Plummer ve Cossins, (2018) çocukluk döneminde istismara maruz kalmış bireylerle klinik çalışmalar yapmışlar; erken dönemdeki travmatik deneyimlerin, uyumsuz şemaları etkilemesini incelemişlerdir. Bu çalışmaya göre, çocukluk döneminde güvensiz ortamda yaşayan ve istismar edilenlerin sorunlar karşısında dayanıksız oldukları ve çözüm üretmede zorluk yaşadıkları ortaya konmuştur.

2.1.6. İstismar ile Kaza Arasındaki Farklılık

Çocuklarda istismar ve ihmalde en önemli konulardan biri de çocuğun istismara mı maruz kaldığı yoksa kaza ile mi zarar gördüğünün ayırt edilmesidir (Koç, Halıcioğlu ve Akşit, 2014). Kazaya bağlı yaralanmalar ile istismara bağlı yaralanmaları ayırmak önemlidir. Eğer istismara bağlı oluşan yaralanmalar tespit edilemezse, çocuk istismar edileceği ortamda bırakılmış olur. Yaralanma kazaya bağlı ise, ebeveynler yanlış olarak suçlanmış olur. Fiziksel istismar ekimoz, ısırık izleri, kırıklar, iç organ yaralanmaları ve kafa travması ile tanınabilmektedir. Vücudun ön yüzündeki yaralanmalar ise çocukların gelişimsel özelliklerinden kaynaklanan merak duygusu nedeniyle kaza sonucunda oluşabilmektedir (Herman, Makoroff & Corneli, 2011).

Genellikle çocuğa bakmakla yükümlü olan kişiler istismar ettiklerini kabul etmemekte ve yaralanmanın kazaya bağlı olduğuna inandırmaya çalışmaktadırlar. İstismarı tanıyabilmek ve tespit etmede istismar bir olasılık olarak değerlendirilmelidir ve

yaralanmaların kazaya bağlı olduğunu ispatlayabilmek gerekmektedir (Zimmerman vd., 2005).

Çocuklar genellikle önlerinde duran nesnelere merak etmektedirler ve öne doğru hareket ettiklerinden çoğu kazaya bağlı yaralanmalar vücudun ön kısmında olmaktadır. Çocuğun meraklılığından kaynaklanan kaza yaralanmaları genellikle alın, burun, çene, bilek, dirsekler ve deri ile kemiğin yakın temasta olduğu bölgelerde olmaktadır. El avuçlarındaki lezyonlar kazaya bağlı olabilmektedir, çocuk düşerken ya da sıcak bir soba ya da ütüyü ellerken de kaza meydana gelebilmektedir. Ama avuç içleri ve el sırtları aynı zamanda en çok cezalandırma için kullanılan bölgeler olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle vücudun arka bölgelerindeki yaraların fiziksel istismar sonucu olabileceğini göz önünde bulundurmalıdır (Levin, 2010). Kalçalar, genital bölge, karın, vücudun arka ve yan bölgeleri özellikle de yüzün yan kısımları sıklıkla istismar yapıldığını düşündüren bölgelerdir (Polat, 2007).

Çocuklarda kazalara bağlı yaralanmalar ile fiziksel istismara bağlı kaza dışı yaralanmaların hem ailenin verdiği öykü hem de çocuktaki yaraların özellikleri açısından farklılıklar gösterdiği bilinmektedir. İstismara bağlı yaralar çok sayıda, değişik yaşlarda ve şekillerde görülürken, kazaya bağlı yaralar genellikle düşmeye bağlı olarak yüzde ve vücudun ön kısmında oluşmaktadır. Çocukta oluşan ve sürekli geçmeyen hatta tekrarlayan yaralar görüldüğünde istismar düşünölebilmektedir. Bunun yanı sıra kirli, bakımsız görünüm, saçlı deride saçsız alanlar, utangaç, korkak tutum ve büyüme gelişme geriliği fiziksel ihmalin belirtileri olarak sayılmaktadır (Dokgöz ve Polat, 2019).

2.1.7.Çocuk İhmal ve İstismarının Nedenleri ve Sonuçları

Önemli sayıda birey kendi çocukluklarında kötü muameleye, ihmale ve istismara maruz kalmaktadır. Birçoğu aslında ebeveynidir. Her türlü kötü muamelenin yaşam boyu yaygınlığı yaklaşık %30'dur (Kohler-Dauner, 2023). Kendi kötü muamele deneyimleri olan ebeveynlerin çocuklarına kötü muamele etme veya ihmal etme riski de daha yüksektir (Bartlett & Easterbrooks, 2015).

Ebeveyn davranışındaki nesiller arası etkiler, kötü muameleye maruz kalan ebeveyn davranışı eşiğinin altında bile gözlemlenebilir. Kötü muamele deneyimi olan annelerin,

çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamada ve duygusal olarak ulaşılabilir olmada daha fazla zorluk yaşadıkları gösterilmiştir (Cowell, vd., 2015, s. 521).

Dünya Sağlık Örgütü'ne (2022a) göre çocuk istismarı ve ihmaline yol açan risk faktörleri sosyal, ailesel, kişisel ve kurumsal nedenlerdir.

(1) *Sosyal nedenler*: Azınlık nedeniyle çocuğun değerinin azalması; engellilik ve cinsiyet faktörleri; sosyal eşitsizlikler; savaşlar, kavgalar, yüksek suç oranları gibi organize şiddet; kültürel normlara dayalı olarak toplumdaki dayak gibi hafif şiddete hoşgörü hoşgörü gösterilmesi ve medyada şiddet içeren programların sık sık yayınlanması yoluyla şiddetin halkın gözünde normalleştirilmesi.

(2) *Ailesel nedenler*: Çok çocuklu aile; ebeveynlerin düşük eğitim ve sosyoekonomik durumu; yoksulluk ve işsizlik; göç, hastalık, ölüm, iflas ve madde bağımlılığı gibi aile travmalarını içeren yüksek stresli ortam; aile içi şiddetin ve sosyal izolasyonun varlığı; belirsiz aile sınırları ve dolayısıyla dışarıdan çok fazla müdahale.

(3) *Kişisel nedenler*: Genç ve deneyimsiz ebeveynlik; üvey ebeveynlik; çocuk bakımı eğitimi ve çocuğun ihtiyaçları konusunda yeterli bilgi ve motivasyon eksikliği; ebeveynlerin çocuklarından yüksek beklentileri; ebeveynlerin zayıf iletişim becerileri; boşanmış ebeveyn olmak; istenmeyen bir hamilelik geçirmek; erken yaşta şiddete maruz kalmak; madde bağımlılığı; fiziksel veya zihinsel hastalık; akrabalarla sorun yaşama veya çocuğun bakımında yardım alamama ve dolayısıyla sosyal dışlanma. Çocuğun istenmeyen gebelikle veya istenmeyen cinsiyetle doğması; erken doğmak; engelli olmak, hiperaktif veya huysuz olmak.

(4) *Kurumsal nedenler*: Sosyal hizmetlerin eksikliği veya kıtlığı; çocukları koruyan yasaların yetersiz olması; çocuk istismarını teşhis etmek ve ilgili kuruluşlara bildirmekle görevli öğretmen ve sağlık çalışanlarının bilgi eksikliği (Rodriguez & Tucker, 2015; Turhan vd., 2006). İhmal ve istismara neden olabilen faktörler Tablo 3'de özetlenmiştir.

Tablo 3. İhmal ve istismarı oluşturabilecek risk faktörleri

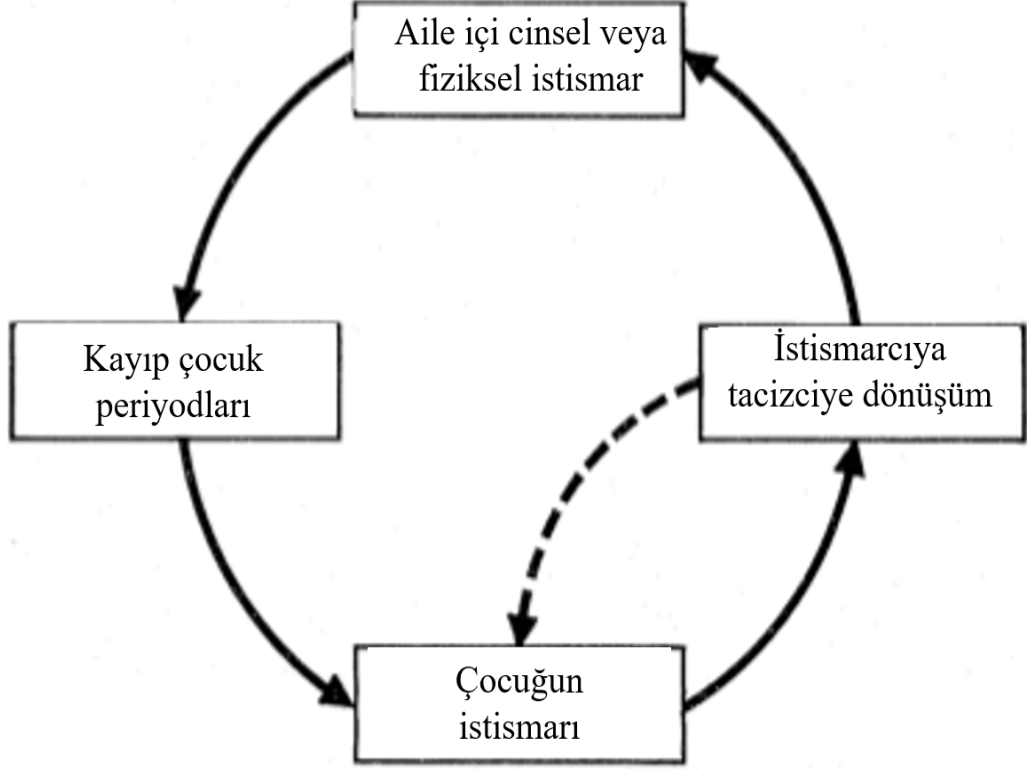
Kişisel		Ailesel	Toplumsal
Anne babaya ilişkin	Çocuğa ilişkin		
Genç yaş	Cinsiyet	Geniş aile	Çocuğun değerinin azalması
Yalnız anne baba	Yaş	Düşük sosyoekonomik durum	Sosyal eşitsizlikler
İstenmeyen gebelik	Prematürite	Sosyal izolasyon	Toplumda şiddete hoşgörüyüyle bakılması
Deneyimsiz anne baba	İstenmeyen çocuk	Yüksek stres düzeyleri	Medya şiddeti
Erken yaşta şiddete maruziyet	Engellilik	Aile içi şiddet	Kültürel normlar
Madde kullanımı			Organize şiddet (savaşlar, kavgalar)
Fiziksel ya da ruhsal hastalık			

Çocuk istismarı ve ihmali, birbiriyle ilişkili olan gelişimin tüm alanlarını (fiziksel, psikolojik, duygusal, davranışsal ve sosyal) etkileyebilmektedir. İhmal ve istismar uygulandığında ortaya çıkan sonuçlar aşağıdaki gelişim özelliklerini etkilemektedir:

Araştırmalar, çocuk istismarı ve travmanın beyindeki hipokampus hacmin azalmasına yol açabileceğini ve bunun da anormal hipokampus gelişiminin göstergesi olabileceğini göstermiştir. Bu nedenle, eğer çocuk istismarı anormal hipokampal gelişimle sonuçlanırsa, bu da anormal beyin gelişimine yol açmaktadır. Duygusal yüklü ebeveynlik ve çocukların davranışlarına ilişkin olumsuz bilişsel çarpıtmalar gibi çocuk istismarıyla ilişkili birçok risk faktörünün de bu durumla ilişkili olabileceği varsayılmaktadır (Kavanaugh vd., 2017, s. 64).

Birçok kişi istismara maruz kalmaktadır veya tanık olabilmektedir; bireyler deneyimlerini şiddet döngüsünü sona erdirmek ve başkalarına zarar vermeden kendilerini iyileştirmek

için kullanır. Uyuşturucu veya alkol bağımlılığı dahil dış faktörler istismarı arttırabilirken, bu sorunların aile içi şiddete neden olmadığının kabul edilmesi önemlidir (Cicchetti & Rogosch, 2007). İstismar ve şiddet döngüsü Şekil 6’da gösterilmektedir.

Şekil 6. İstismar ve şiddet döngüsü

Şekil 6’da gösterildiği gibi ailede fiziksel veya cinsel istismar yaşıyorsa, çocuk sık sık evden kaçma gibi problemleri davranışlar gösterir. Çocuk koruma faktörü olmayan ve olumsuz davranış formlarının bulunduğu akranları arasında fazla durursa, böyle bir ortamda istismara maruz kalma olasılığı artar. İstismara uğrayan bireyler istismarcıya dönüşür ve başkalarına istismar uygular. Bu döngü eğer sosyal destek almazsa ve tetikleyici başka faktörler de olursa devam eder (Kotch vd., 1995, s. 1116).

2.2. Ebeveyn Farkındalığı

2.2.1.Ebeveyn Farkındalığının Tanımı ve Kapsamı

Farkındalık, belirli bir şekilde, bilinçli olarak, şu anda ve yargılamadan dikkati vermektir. Bireyin gerçekten hayatta olabileceği tek zaman olan şimdiki âna geri dönmesini, yaşadığı âna odaklanmasını, bedenini ve kendi zihnini tanımasını içerir (Bohlmeijer vd., 2010). Her ânı tamamen olduğu gibi kabul etmeye odaklanır, bu da daha büyük bir huzur ve sükunet duygusuna yol açabilir. Farkındalık, bireyin gerçek benliğiyle olan daha derin bağlantı duygularıdır. Duygu düzenleme ile bağlantılı olarak bilinçli farkındalık becerileri de artan dürtü kontrolü ve zor olaylara karşı duygusal tepkilerin azalması olarak tanımlanmaktadır. Bilinçli farkındalık, zihnin hem uyanık hem de çevresinin farkında olduğu iki yönlü bir varoluş halidir (Schmidt vd., 2011, s. 364).

Bilinçli farkındalık terimi “öz-farkındalık” kavramı ile ilişkilidir. Bireyin kendi kişiliğinin veya bireyselliğinin deneyimi olarak değerlendirilmektedir. “Bilinç” kavramı ise kişinin çevresinin, bedeninin ve yaşam tarzının farkında olması iken, öz farkındalık bu farkındalığın tanınmasıdır.

Block-Lerner ve diğer araştırmacılar (2007), farkındalığı "mevcut olaylara ve deneyime yönelik alıcı bir dikkat ve farkındalık olarak tanımlayarak, farkındalığı, kinestetik duyular dahil olmak üzere beş fiziksel duyardan gelen uyarıların yanı sıra beyin aktivitelerini bilinçli olarak kaydetme olarak görür. Zihin ve dikkat, kasıtlı olarak deneyimi fark eden, olayları inşa edilmiş kavramlar veya içsel varlıklar olarak değil, bilinçteki fenomenler olarak ele almaktadırlar. Dikkatli farkındalığı açık, kavramsal olmayan, esnek, istikrarlı ve şimdiki zamana yönelik olarak tasvir etmektedirler.

Motevalli ve diğer araştırmacılar (2023) bu tanıma niyet ve tutum olmak üzere iki ek özellik daha eklemektedirler. Niyet; bilinçli farkındalığın neden uygulanması gerektiğine dair dinamik olarak gelişen bir anlayışla “kasıtlı olarak” gerçekleştirilen bir faaliyeti ifade etmektedir. Tutum; yargılamadan, değerlendirmeden, yorumlamadan veya değişim için çabalamadan açıkça kabul eden, deneyime açık olmayı ifade etmektedir.

Iani ve diğer araştırmacılar (2019) bu özellikleri, "farkındalığı, kişinin içsel ve dışsal deneyimlerinin, bu deneyimlere karşı yargılayıcı olmayan, kabul edici bir duruş

bağlamında yüksek oranda farkında olma eğilimi" olarak kavramsallaştırarak özetlemektedirler.

Newton ve diğer araştırmacılar (2020), farkındalığın zihinsel aşamasını "açıklığı, merakı ve kabulü teşvik ederken kişinin duyuları, düşünceleri, bedensel durumları, bilinci ve çevre dahil olmak üzere şimdiki an deneyiminin yargılayıcı olmayan farkındalık" olarak nitelendirmektedirler.

Özetle, pek çok araştırmacı farkındalığı, anlık fiziksel duylardan ve ortaya çıkan düşüncelerden oluşan, bu olayları gerçekte ortaya çıktıkları gibi, kabul ve merakla deneyimleme eğilimi ile birleşen, belirgin, duygusal deneyime kasıtlı odaklanma olarak tanımlamaktadırlar (Gawande, 2023).

'Farkındalık' terimi orijinal olarak bilinç, hafıza veya yargı olarak çevrilmektedir. Budist geleneklerle ve Hindu'daki yogik geleneklerle ilişkilendirilmesine rağmen, farkındalığın fenomenolojik doğası çoğu dini gelenekte bulunmaktadır. Farkındalık kavramı aslen Doğu ruhsal sisteminden Batı terapötik uygulamalarına uzanan bir araç olarak tanımlama konusunda teorisyenler arasında bir tartışma olsa da, farkındalık "belirli bir şekilde dikkati vermek" olarak da tanımlanabilmektedir (Schmidt vd., 2011, s. 365).

Ebeveyn farkındalığı, ebeveynlerin çocuklarına karşı olan tutum ve davranışlarının bilincinde olmaları ve bu bilinçle çocuklarının ihtiyaçlarını daha iyi anlayıp, onlara uygun bir şekilde yanıt vermelerini ifade eden bir terimdir (Wei & Ni, 2023). Bu kavram genel olarak ebeveynlerin çocuklarının duygusal ve fiziksel gelişimlerini destekleyici bir yaklaşım benimsemelerini, çocuklarına karşı sabırlı, anlayışlı ve tutarlı olmalarını kapsamaktadır (Jabar, 2021).

Farkındalık ve bilgi, çocukların eğitimine ebeveynlerin katılımının temelini oluşturmaktadır. Özellikle erken çocukluk döneminden itibaren öğrenimine ilişkin ebeveynlerin farkındalığı hakkında çok az şey bilinmektedir. Ebeveyn farkındalığı, çocukların psikolojik ve sosyal gelişimine olumlu katkıda bulunan becerileri kapsamaktadır. Ebeveynlerin çocuklarıyla geçirdikleri zamanın kalitesini artırır, çocuklarının duygularını ve davranışlarını daha iyi anlamalarını sağlar. Ayrıca, ebeveynlerin kendi duygusal tepkilerini kontrol etmelerine ve çocuklarına daha uygun yanıtlar vermelerine yardımcı olur (Mbhiza & Nkambule, 2023).

Ebeveynlerin farkındalığı, ebeveynlerin çocuklarına yargısız bir şekilde kulak vermeyi, mevcut ana odaklanarak çocuklarıyla etkileşimde bulunmayı ve olumsuz tepkilerini azaltmayı öğrenmelerini de içermektedir (Polat ve Yaman, 2023).

Ebeveynlerin bilinçli farkındalık becerilerinin geliştirilmesiyle sakin, rahat ve memnun hissetme sağlanabilir. Şimdiki âna dikkat odaklanır. Özellikle stresli, endişeli veya kaygılı hissedildiğinde meşgul zihini ve birbiriyle yarışan düşünceleri sakinleştirmeye yardımcı olabilir. Farkındalık aynı zamanda bireyin kendini ve etrafındaki dünyayı takdir etmesine de yardımcı olabilir. Bilinçli farkındalık becerilerinin yararlı olduğu durumlar ve zihin sağlığına bilinçli farkındalık uygulamalarının etkisi Şekil 7’de gösterilmektedir.

Şekil 7. Bilinçli farkındalık becerilerinin yararlı olduğu durumlar ve zihin sağlığına bilinçli farkındalık uygulamalarının etkisi (Jamil vd., 2023)

Şekil 7’de de görüldüğü gibi, birey odaklanma sorunları, ruh halindeki değişiklikler, uyku sorunları, sosyal kaygı bozuklukları, yalnızlık duygusu, travma sonrası stres bozukluğu, kaygı, depresyon, özgüven sorunları, hatta intihar düşünceleri durumlarında bilinçli farkındalık uygulamaları ile ruh halinde iyileşmeler sağlayabilmektedir (Jamil vd., 2023).

Ebeveyn eğitim durumu, çocukların eğitimine ya da çocuk ihmal ve istismar durumlarına yönelik farkındalıklarını ve katılımlarını desteklemektedir (Paul, Rashmi & Srivastava, 2021). Düşük eğitim düzeyine ve dolayısıyla düşük gelire sahip ebeveynlerin bilgilerindeki herhangi bir boşluk, dezavantajlı ebeveynlere bilgi kaynakları ve çocukların öğrenme düzeylerine ilişkin bilgiler verilerek desteklenerek giderilebilir (Dinkelman & Martínez, 2014).

Bir ebeveynin niteliği ve eğitim deneyimi genellikle çocuklarının öğrenme sürecine katılımlarını yönlendirirken, sosyoekonomik statüleri de akademik öğrenmeyi artırabilecek ev ortamını sağlama yeteneklerini belirlemektedir. Ebeveynlerin eğitim düzeylerinin, çocukları için eğitimin önemi konusundaki farkındalıklarıyla ilgili olduğunu belirten çalışmalar bulunmaktadır (Andrabi, Das & Khwaja, 2017).

Chevalier'e (2004) göre daha eğitilmiş ebeveynler, çocuklarının akademik başarısı için bilgi, kaynak ve eğitim deneyimine yatırım yapmaktadırlar. Ebeveynlerin, çocukların gelişimsel süreçleri ve ihtiyaçları hakkındaki bilgileri, ebeveynlerin çocukları için katılımları ve karar almaları gibi davranış ve eylemlerini etkileyebileceği için önemli görülmektedir (Karaagac, Bilecen & Veenstra, 2022). Eğitimi olmayan ebeveynler çocuklarının eğitiminin önemini farkındadır ancak katılımları, çocuklarının akademik potansiyeli, okul düzenlemeleri ve teşvikler veya sosyal yardımlar hakkındaki farkındalık eksikliği nedeniyle kısıtlanabilir (Andrabi, Das & Khwaja, 2017).

Ebeveynlerin yaşı ve özellikle annelerin ruh sağlığı, çocukların gelişimi ve başarı sonuçlarıyla ilişkili olduğu gösterilen faktörlerdir (Moffitt, 2002). Genç ve ergenlik çağındaki annelerle karşılaştırıldığında, yaşlı anneler çocuklarının sağlığı ve gelişimsel ihtiyaçları konusunda daha bilinçli olmaktadır ve bu konuda daha fazla çocuklarına müdahale edebilmektedirler (Mbhiza & Nkambule, 2023).

Bazı araştırmalar ebeveynlerin yakın sosyal çevresi, alkol ve sigara tüketimini çocukların gelişiminin ve daha sonraki eğitim sonuçlarının göstergesi olarak kullanmıştır. Ancak bu göstergeler esas olarak ebeveyn niteliği, çalışma durumu, meslek kategorisi ve gelir tarafından kontrol edilmektedir (Glewwe, Huang & Park, 2011).

Ev ortamı, çocukların eğitim sonuçlarının yaygın olarak kullanılan bir yordayıcısıdır ve çocukların gelişim ve akademik başarı gereksinimlerine ilişkin ebeveyn bilgisine ve farkındalığına en yakın ortam olarak kabul edilir (Hannan & Luster, 1991).

Farkındalık temelli programlar, katılımcıları farkındalık ve/veya özşefkatin geliştirilmesine yönelik düşünme ve meditasyon uygulamalarına yönelik sistematik eğitime dahil etmektedir. Bilinçli farkındalık uygulamaları öncelikli olarak bireysel sağlığı ve refahı en uygun düzeye getirmeye yönelik müdahalelerdir (Şahin ve Yeniçeri, 2015).

Bilinçli farkındalık geliştirmeye yönelik uygulamaların farklı araştırmalarda duygusal zeka, psikolojik iyi oluş, sürdürülebilir bilimsel uygulamalar, yeme problemleri, empati, farkındalık ve kabul, başetme becerileri ve şefkat gibi farklı değişkenlere etkilerinin bulunduğu belirtilmektedir (Dinkelman & Martínez, 2014).

Farkındalık temelli stres azaltma programları stres yaşayan bireyler ve bakım vericiler için kullanılabilir ve güvenilir bir seçenektir (Andrabi, Das & Khwaja, 2017). Özellikle sağlık alanında ve özel gereksinimi bulunan bireylere bakım verme alanında kullanımı son yirmi yılda artan bir ilgi ile yaygınlaşmaktadır (Mbhiza & Nkambule, 2023). Farkındalık temelli stres azaltma programlarına dayalı çalışmalar kanser, depresyon, zihinsel engeli bulunan bireylere bakım verme, anksiyete bozuklukları ve kalp hastalıkları başta olmak üzere pek çok alanda ruh sağlığı profesyonelleri tarafından kullanılmaktadır (Schmidt vd., 2011, s. 366).

2.2.2. İhmal ve İstismar Konusunda Ebeveynlerin Farkındalığı

Çocuklarda ihmal ve istismar konusunda ebeveyn farkındalığı, ebeveynlerin çocuklarının fiziksel, duygusal ve cinsel gelişimlerini olumsuz etkileyebilecek zararlı davranışları tanıma ve bu durumları önleme konusundaki bilinç düzeyi olarak tanımlanmaktadır (Wati & Sahid, 2022).

Ebeveynlerin, çocuklarına karşı kötü muamele ve ihmalin farkında olmaları ve bu durumları nasıl ele alacaklarını bilmeleri beklenir. Ebeveyn farkındalığı, çocukların sağlıklı ve güvenli bir ortamda büyümelerini sağlamak için kritik bir öneme sahiptir. Bu, çocukların temel ihtiyaçlarının karşılanmasını, duygusal destek ve koruma sağlanmasını ve onların her türlü istismardan korunmasını içermektedir (Polat ve Yaman, 2023).

Genç ebeveyn, yalnız yaşayan ebeveyn, eğitim eksikliği, çocuk gelişimi hakkında bilgisizlik, bilinçsizlik, alkol ve/veya uyuşturucu kullanıyor olmak, çocukken istismara uğramış olmak, fiziksel veya psikiyatrik bir hastalık varlığı, dürtü ve öfke kontrolünün

yetersizliği, toplumsal iletişim becerilerinin yetersizliği gibi durumlar, ebeveynlerin çocuklarda ihmal ve istismar ile ilişkili farkındalık düzeylerini etkileyebilmektedir (Günay vd., 2023).

Ebeveynlerin ocuk istismarı konusunda farkındalığı, çocuklarının güvenliği ve refahı için son derece önemlidir. İstismarın belirtilerini tanımak ve doğru müdahalede bulunmak, çocuğun yaşama uyumunu kolaylaştırır ve potansiyel olarak zararlı bir durumu sonlandırabilir. Ebeveynler, ocuk istismarının fiziksel, duygusal ve davranışsal belirtilerini bilmelidirler. Morluklar, yaralar, ani davranış değişiklikleri, içe kapanma, korku veya kaygı gibi belirtiler ocuk istismarının işaretleri olabilir. Aynı zamanda ebeveynler ve çocuklar arasında açık ve güvenilir bir iletişim ortamı sağlanmalıdır. Çocuklar, istismar veya kötü muameleyle karşılaştıklarında ebeveynlerine g venebilmelidirler. Ebeveynler, çocuklarıyla düzenli olarak konuşmalı ve onların hislerini dinlemelidirler. Ebeveynler, ocuk istismarı konusunda eğitim almalı ve bu konuda bilinenmelidirler. Seminerlere katılmak, makaleler okumak ve uzmanlardan bilgi edinmek, ebeveynlerin ocuk istismarıyla ilgili farkındalığını artırabilir. Ebeveynler, çocuklarını istismardan korumak için çevresel riskleri azaltmalıdır. Çocukların etrafındaki yetişkinlerin güvenilirliğini değerlendirmek, çocukların internet kullanımını izlemek ve çocukların güvenliği için gerekli önlemleri almak önemlidir. Aynı zamanda ebeveynler, ocuk istismarıyla ilgili endişeleri olduğunda, çocuklarına destek ve yardım sağlamak için gerekli hizmetlere başvurmalıdırlar. Bu destek, danışmanlık, terapi ve yasal destek gibi çeşitli hizmetleri içerebilir. Ebeveynler, çocuklarını g c lendirmek ve sınırları konusunda eğitmek için çaba göstermelidirler. Çocuklar, kendi vücutlarına saygı duymayı öğrenmeli, sınırlarını korumayı öğrenmeli ve yardım istemeyi bilmelidirler (Karaagac vd., 2022).

2.3.Siber Zorbalık

2.3.1. Siber Zorbalık Tanımı ve Kapsamı

Bilişim teknolojilerinin kullanımının artmasıyla birlikte birçok sorun da beraberinde ortaya çıkmıştır. Teknolojik gelişmeler ve erişim kolaylığı gençlerin ve çocukların zamanlarının büyük kısmını internette geçirmesine neden olmaktadır. İnternet ve cep telefonu kullanmanın yaygınlaşmasıyla çocuklar artık sanal ortamlarda iletişim kurmaktadır. Sanal ortamlarda kurulan iletişim ile birlikte eskiden fiziksel olan şiddet ve zorbalıkta bu ortamlara taşınmıştır (Achuthan vd., 2023). Bu tür zorbalık, geleneksel zorbalıktan çeşitli yönlerden farklılık göstermektedir. Bilgi işlem teknolojileri zorbalının kimliklerini gizlemelerine ve istedikleri sıklıkta başkalarına zorbalık yapmalarına olanak tanımaktadır (Lim vd., 2016).

Siber zorbalık güncel bir terim olup “bir grup veya birey tarafından, kendisini kolayca savunamayan bir mağdura karşı elektronik iletişim biçimlerini kullanarak tekrar tekrar ve zaman içinde gerçekleştirilen saldırgan, kasıtlı bir eylem” olarak tanımlanmaktadır (Arseneault, 2018). Başka bir deyişle siber zorbalık, bu saldırılara karşı savunmasız bir birey veya gruba zorbalık yapmak amacıyla elektronik medya veya bilgi iletişim teknolojisi kullanılarak gerçekleştirilen kasıtlı ve tekrarlayan dijital bir eylemi ifade etmektedir (Kowalski, Toth & Morgan, 2017).

Singhania ve diğer araştırmacılar (2022) siber zorbalığı geleneksel zorbalıktan ayırmaktadırlar ve siber zorbalının herhangi bir zamanda çok sayıda kurbanı zorbalık yapabileceğini öne sürmektedirler. Ayrıca siber zorbalığın kurbanlarının zihninde dijital ayak izi olarak da bilinen uzun süreli anılar bırakabileceği de bu çalışmada vurgulanmaktadır

Siber zorbalık davranışları farklı durumlarda farklı biçimler almaktadır. Örneğin, saldırganlık, bir failin çevrimiçi iletişim sırasında mağdur bireyi trolleme, bir kişi veya gruba mizahi ama onursuz bir şekilde alay etme, küfürlü ve şiddet içeren bir dil kullanması durumunda ortaya çıkabilmektedir (Hamm vd., 2015) siber zorbalıkta aşağılama, mağdurun itibarına zarar verecek kötü niyetli bilgilerin yayılması gibi durumlar vardır (Zainudin vd., 2016). Msiber zorbalık uygulayan kişi çoğu zaman

maskeleye yapmaktadır ve genellikle mağdur olan başka biri gibi davranmaktadır (Viner vd., 2019).

Siber zorbalığın yaygınlığı tartışılmaktadır ve araştırma gruplarına göre değişse de özellikle ergenler arasında yüksek olduğuna ilişkin vurgulamalar yapılmaktadır (Reif vd., 2021; Saif & Purbasha, 2023; Wright, 2018). Bir meta-analiz çalışmasında, ergenlerin %20-40'ının siber zorbalık mağduru olduğunu bildirdiği belirtilmiştir (Moreno & Piqueras, 2020).

Şiddet içerikli medyaya maruz kalma ile siber zorbalık davranışı arasında da bir ilişki olduğu açıklanmıştır (Trujillo, Cantu & Charak, 2020). Livingstone ve Smith (2014) çalışmalarında antisosyal içerikli medyanın yüz yüze zorbalığa maruz kalma ve siber uzayda zorbalığa uğrama sürecinde kolaylaştırıcı ve döngüsel bir rol oynayabileceğini vurgulamaktadırlar.

Mağdur olduğunda bir ergen, kendisini stresli zorbalığa maruz kalma olayından kurtaracağı beklentisiyle belirli medya içeriğini arama eğilimindedir. Medyanın etkisi araştırmalarının genel olarak şiddet içeren medya içeriğine maruz kalmanın etkilerinin saldırganlığın artmasına neden olduğunu gösterdiği fark edildiğinde döngüsel yön ortaya çıkmaktadır. Bu da mağdurun kendisinin de zorbaya dönüşme olasılığını artırabilmektedir. Dolayısıyla medya, mağduriyetten siber zorba olmaya kadar geçen süreci açıklamada döngüsel bir rol oynayabilmektedir ((Reif vd., 2021).

Siber zorbalık aynı zamanda aileler ve okullar içinde yeni bir sorun olmaktadır. Cep telefonları ve tablet bilgisayarlarla artık her yerde ve her zaman 'nonstop zorbalık' yapmak mümkün hale gelmiştir (Lopez-Meneses vd., 2020).

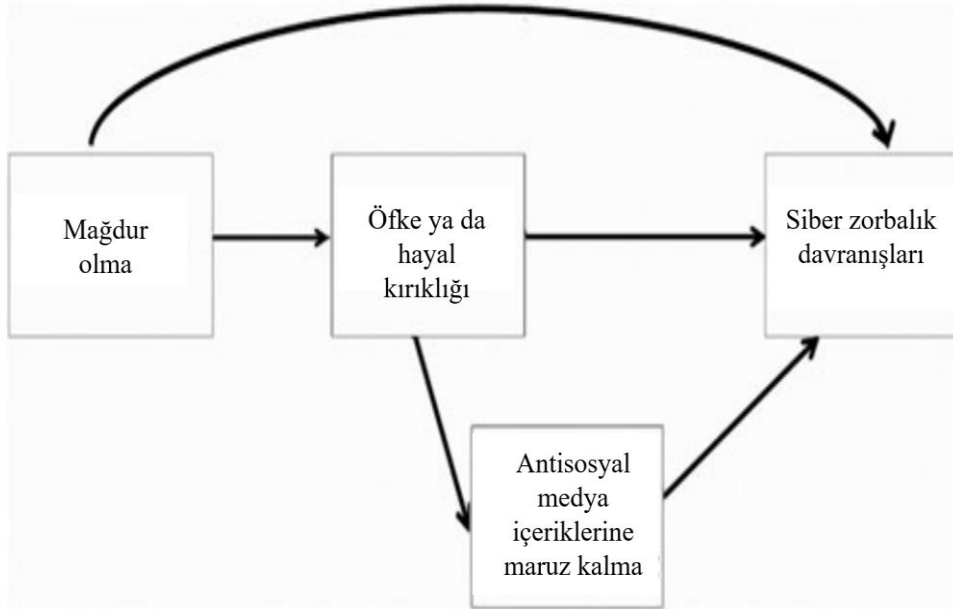
Siber zorbalık ile geleneksel zorbalık bazı yönlerden birbirine benzemektedir. Yapılan araştırmalarda geleneksel zorbalık ile siber zorbalık arasında hem mağdur hem de zorba olma açısından anlamlı ilişkiler bulunmaktadır. Akran zorbalığına katılan çocukların birçoğunun aynı zamanda siber zorbalık da yaptıkları saptanmıştır. Akran zorbalığında genellikle güçlü olan güçsüz olana zorbaca davranışlarda bulunurken, siber zorbalıkta durum tam tersine de olabilmektedir (Reif vd., 2021).

Günümüzde her yaştaki bireyin sosyal medya ve internet kullanmasıyla birlikte her yaştaki bireye yönelik siber zorbalık uygulanabilmektedir. Sıklıkla ergen bireylerin

duygu düzenleme becerileri yetersiz olduğu göz önüne alındığında (Saif & Purbasha, 2023) ergenlerin diğer yaş gruplarına göre daha hevesli ve daha sık medya kullanıcıları olduğu söylenebilmektedir (Wright, 2018).

Siber zorbalığın etkilerinin değerlendirildiği Döngüsel Süreç Modeli, ergenlerde yüz yüze mağduriyetin öfke ve hayal kırıklığı duygularını tetiklediğini ve bunun da ergeni antisosyal içerikli medyayı kullanmaya ittiğini ileri sürmektedir (Yang, 2019).

Zorbalık davranışının kurbanları daha sonra kendileri siber zorba haline geldikleri için döngüsel bir süreçle sonuçlanırlar ve bunun tersi de geçerli olabilmektedir (Kowalski, Toth & Morgan, 2017). Siber zorbalık davranışını açıklamada Döngüsel Süreç Modeli Şekil 8’de görselleştirilmiştir.

Şekil 8. Siber zorbalık davranışını açıklayan Döngüsel Süreç Modeli (Bansal vd., 2023)

Şekil 8’de açıklanan Döngüsel Süreç Modeline göre medya kullanımı daha sonra kişiyi siber zorbalık davranışı sergilemeye teşvik edebilmektedir. Dolayısıyla, yüz yüze mağduriyet ile siber zorbaya dönüşme arasındaki temel mekanizma, mağdurların yüz yüze mağduriyetin ardından öfke duymaları ve buna yanıt olarak antisosyal medya içeriğine maruz kalmaları olarak değerlendirilebilir (Bansal vd., 2023).

2.3.2.Siber Zorbalığın Çocuklara Etkileri

Siber zorbalığa maruz kalan çocuklarda psikolojik, sosyal ve akademik sorunlar oluşmaktadır. Siber zorbalık yapan çocuklarda ise saldırganlık, kuralları çiğneme gibi davranış bozukluklarına sıkça rastlanmaktadır. Yeni iletişim teknolojileri beraberinde yeni sorunlarda getirmiştir. Özellikle çocuklar arasında yaşanan siber zorbalık günümüzün önemli sorunlarından birisidir (Oksanen vd., 2020).

Siber zorbalık, sözlü ve fiziksel zorbalıktan daha kötü sonuçlar oluşturabilmektedir. Çünkü çocuklar genellikle yapılanları kimseye anlatmadıkları için kimse ne olup bittiğini bilmemektedir. Zorbalığı yapan çocuk, diğer çocuğun yüzünü görmediği için kendini suçlu hissetmemektedir. Siber zorbalıkta yüz yüze bir görüşme olmadığı için aynı zamanda gizlemesi de kolaydır. Çocukların çoğunluğu bu tür olayları bir problem olarak görmez iken, bir kısmı ise bu durumdan şikâyetçi olmaktadır (John vd., 2018).

Siber mağdurların çoğunluğu bunu ebeveynlerine söylememektedir (Yosep vd., 2022) ve bu siber mağdurlar arasında intihar düşüncesi, mağdur olmayanlara göre daha yüksektir (John vd., 2018). Ayrıca ergenlerin %16'sı bir veya daha fazla siber zorbalık eylemi gerçekleştirdiğini kabul etmektedir (Reif vd., 2021). Bu gerçekler, ergenler arasında siber zorbalık davranışına ilişkin araştırmaların genişletilmesi ve farkındalık oluşturulmasının önemini vurgulamaktadır.

Siber zorbalığa maruz kalan çocuklar genellikle kendilerini bunalmış hissetmektedirler. Yaşadıkları zorbalığı herkesin gördüğünü, herkesin tıpkı eylemi yapan zorba gibi olduğunu düşünebilirler ve bu düşünce ile başa çıkmakta zorlanırlar. Mağdur çocuklar kendilerini savunmasız ve güçsüz hissederler. Siber zorbalık anonim olarak yapıldığı ve herkesçe görüldüğü için, buna karşı yapacak bir şeyleri olmadığına inanırlar. Ayrıca kendilerini küçük görme eğilimleri fazla olmaktadır. Zorbalar saldırmak için kurbanlarının en zayıf olduğu noktayı seçtiklerinden zorbalığa maruz kalan çocuklar savunmasız kalırlar; kendilerini değersiz ve zorbanın söylediklerini ve yaptıklarını doğru olarak kabul ederler. Örneğin “şişko” diye alay edilen bir kız hiç yememeye başlayıp zayıflarsa bunu durduracağını düşünür. Kendini o haliyle kabul etmemiş olur ve bu özgüvensizliği kronikleşebilir (Özgür, 2020).

Siber zorbalığa maruz kalan çocukların çoğunluğu bu zorbalık karşısında öfke ve intikam duygusu hissetmektedirler. Bazen kurbanlar olan bitene çok öfkelenmekte ve zorbadan

intikam alma duygusuna kapılabilmektedirler. Misilleme ve intikam düşüncesine zorba ve kurban döngüsünü sürekli kılmaktadır (Taşçı ve Can, 2015). Benzer şekilde ciber zorbalığa maruz kalan çocukların çoğunluğu yaşama karşı ilgilerini kaybetmiş hissetmektedirler (Yetim, 2014).

Siber zorbalığa maruz kalan çocuklar ailesine, arkadaşlarına ve gündelik hayattaki eylemlerine karşı ilgilerini yitirebilmektedirler. Depresyon belirtileri yaşayan siber zorbalık mağdurları için hayat anlamsız gelmeye başlamaktadır. Kendilerini yalnız ve izole edilmiş hissetmektedirler. Zorbalık İnternet'te olduğundan, herkesin öyle düşündüğünü, bundan kurtulmanın imkânı olmadığını düşünmektedirler. Bunun sonucunda yardım edecek kimsenin olmadığını yalnız bırakılıp dışlandıklarını hissetmektedirler. Ayrıca okul başarıları ve okula gitme hevesleri kaybolmaktadır. Derslerinde başarı düşüşü ve okula gitmeye karşı istek kaybı yaşamaktadırlar. Doane ve diğer araştırmacılar (2014) yaptıkları çalışmada çocuğun siber zorbalığa maruz kaldığının en önemli göstergesinin okulda devamsızlık olduğunu belirtmişlerdir.

2.3.3. Siber Zorbalığın Önlenmesinde Ebeveynlerin Rollerini

Günümüzde genç internet kullanıcıları yetişkin bilgisinden ve denetiminden uzakta internet dünyası içinde yer almaktadırlar. Oysaki araştırmalar internet kullanımında yetişkin gözetiminin ergenler arasındaki riskli davranışları azalttığını ortaya koymaktadır (Akça vd., 2014).

Başak ve Altınova (2015) tarafından yapılan bir araştırmada internet kullanan gençlerin %50'sinin internetteki iletişimi sırasında anne babasının kendilerini çok az denetlediklerini ifade etmişlerdir. Anne babanın çocuğunu internette daha az denetlemesi, ergenin internette diğerlerine zorbalık yapmasını %54 artırmaktadır (Karaman ve Ünsal, 2017).

Anne babalar çocuklarını internetteki taciz ve zorbalıktan korumak için çeşitli yöntemler kullanılmaktadırlar. Morales (2011) yaptığı çalışmada anne babaların %73'ünün bilgisayarını oturma odasına koyduğunu, %86'sının çocuğunun ziyaret edebileceği veya edemeyeceği siteleri belirlediğini, %66'sının internet kullanımında zaman kısıtlaması yaptığını, %66'sının sık sık ve düzenli olarak çocuğunun girdiği siteleri kontrol ettiğini,

%56 sınıfın ise bilgisayara koruyucu filtre yerleştirdiğini bulmuştur. Bunların içinde en etkili yöntem çocuğun ziyaret edebileceği siteleri belirlemek olmuştur.

Yapılan çalışmalar kurbanların çoğunun başına gelen olaydan hiç kimseye bahsetmediğini, eğer bahsederlerse bunun öncelikle arkadaş, daha sonra anne ve baba, herhangi bir yetişkin ve öğretmenler olarak sıralandığı belirtmektedir. Çocuklar ve ergenler siber zorbalığa maruz kaldıklarını öğretmenlere ya hiç söylenmemekte ya da çok az söylenmektedir (Paul, Rashmi & Srivastava, 2021).

İnternette zorbalıkla karşılaşan gençlerin birçoğu okuldaki yetişkinlerin olayı durdurmaya çalışacaklarına inanmadıkları için söylemediklerini ifade etmişlerdir (Hannan & Luster, 1991). Topcu-Uzer ve Tanrikulu (2017) çocukların yaşadıkları siber zorbalık ile ilişkili deneyimi öğretmenlere söylememelerinin nedenini, siber zorbalığın okul dışında oluşması nedeniyle öğretmenlerin bu konuda bir şey yapamayacaklarına olan inançları olarak göstermişlerdir.

Trujillo, Cantu ve Charak (2020) gençlerin internette karşılaştıkları zorbalıkla ilgili yetişkinlere hiçbir şey söylememesinin nedenini bu olguyla kendi kendilerine baş etmek zorunda olduklarına dair inançları olarak belirtmişlerdir. Bunun dışında pek çok araştırmacının ortak olarak saptadığı nedenler, internetteki etkinliklerinin yetişkinler tarafından kısıtlanacağı ve internet kullanmaktan men edilecekleri korkusu, yetişkinlerin tacizciyi ortaya çıkaramayacakları ve yeterli kanıt bulamayacakları endişesi, bağımsız olma isteği gibi nedenlerdir (Baştak ve Altınova, 2015).

Bu çalışmada yapılan detaylı literatür taramaları anne baba ilgisinin ve gözetiminin çocukların siber zorbalığa uğramasını veya siber zorbalık yapmasını büyük oranda azalttığını ortaya koymaktadır. Çocukların ve gençlerin büyük bir çoğunluğu yaşadıkları siber zorbalık deneyimini anne babalarına anlatmamaktadırlar. Bu durumda öncelikle anne babaların siber zorbalıkla ilgili bilgi sahibi olmaları ve bu konuda çocuklarını uyarmaları ve belli kurallar koymaları gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Aaron, M. (2012). The pathways of problematic sexual behavior: A literature review of factors affecting adult sexual behavior in survivors of childhood sexual abuse. *Sex Addict Compulsivity*. 19(3):199-218
- Achuthan, K., Nair V.K., Kowalski R., Ramanathan S., Raman R. (2023). Cyberbullying research — alignment to sustainable development and impact of COVID-19: Bibliometrics and science mapping analysis. *Comput. Hum. Behav.* 140, 107566. 10.1016/j.chb.2022.107566
- Akca, E. B., Sayımer, İ., Salı, J. B., ve Başak, B. E. (2014). Okulda siber zorbalığın nedenleri, türleri ve medya okuryazarlığı eğitiminin önleyici çalışmalarındaki yeri. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi*, 2, 17-30.
- Andrabi, T., Das, J., & Khwaja, A. I. (2017). Report cards: The impact of providing school and child test scores on educational markets. *The American Economic Review*, 107(6), 1535–1563.
- Annerback, E.M., Sahlqvist, L., Svedin, C.G., Wingren, G., Gustafsson PA. (2012). Child physical abuse and concurrence of other types of child abuse in Sweden-associations with health and risk behaviors. *Child Abuse Negl.* 36(7- 8):585-595
- Antle, B., Barbee, A., Yankeelov, P., Bledsoe, L. (2010). A qualitative evaluation of the effects of mandatory reporting of domestic violence on victims and their children. *J Fam Soc Work*. 13:56-73
- Arseneault, L. (2018). Annual research review: the persistent and pervasive impact of being bullied in childhood and adolescence: implications for policy and practice. *J. Child Psychol. Psychiatry* 59, 405–421. doi: 10.1111/jcpp.12841
- Aslan, A., ve Karakuş-Yılmaz, T. (2017). Türkiye'de güvenli internet kullanımına yönelik gerçekleştirilen uygulamalar. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (53), 1-18
- Aktay, M. (2020). İstismar ve ihmalin çocuk üzerinde etkileri ve tedavisi. *Gelişim ve Psikoloji Dergisi*. 1(2), 169-184
- Bahar, G. Savaş, H. Bahar, A. (2009). Çocuk istismarı ve ihmali: bir gözden geçirme. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*. 4 (12), 52-65
- Bansal, S., Garg, N., Singh, J. & Van Der Walt, D. (2023). Cyberbullying and mental health: past, present and future. *Front Psychol.* 14: 1279234. 10.3389/fpsyg.2023.1279234
- Bartlett, J.D., & Easterbrooks, M.A. (2015). The moderating effect of relationships on intergenerational risk for infant neglect by young mothers. *Child Abuse & Neglect*, 45, 21–34. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.02.018>

- Barut Bektaş, B. (2023). Teknoloji çağının konuşulmayan gündemi: Çevrim içi çocuk cinsel istismarı. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 22, 83-106. <https://doi.org/10.46218/tshd.1348555>
- Baskak, İ. (2023). Çocuğa yönelik duygusal istismar. *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*. 3 (1) , 61-72 <https://doi.org/10.57114/jswrpub.1233975>
- Baştak, G., ve Altınova, H. H. (2015). Lise öğrencilerinde yaratıcı drama yöntemiyle siber zorbalık hakkında duyarlılık oluşturma. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 10(1), 91-102
- Batu, M., Öksüz, B. ve Kayacan, Ş. (2024). Dijital yerlilerin ebeveyn algısı: ZMET tekniği ile bir analiz. *İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 73-100
- Ben Natan, M., Faour C., Naamhah S., Grinberg K. & Klein-Kremer A. (2012). Factors affecting medical and nursing staff reporting of child abuse. *International Nursing Review*. 59, 331–337
- Block-Lerner, J., Adair, C., Plumb, J.C., Rhatigan, D.L. & Orsillo, S.M. (2007). The case for mindfulness-based approaches in the cultivation of empathy: Does nonjudgmental, present-moment awareness increase capacity for perspective-taking and empathic concern. *Journal of Marital & Family Therapy*, 33, 501–516. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.2007.00034>
- Bohlmeijer, E., Prenger, R., Taal, E., Cuijpers, P. (2010). The effects of mindfulness-based stress reduction therapy on mental health of adults with a chronic medical disease: a meta-analysis. *J Psychosom Res*. 68(6), 539-544. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychores.2009.10.005>
- Bögels, S. M., Helleman, J., Van Deursen, S., Römer, M., & Van der Meulen, R. (2013). Mindful parenting in mental health care: Effects on parental and child psychopathology, parental stress, parenting, Coparenting, and marital functioning. *Mindfulness*, 5(5), 536- 551. <https://doi.org/10.1007/s12671-013-0209-7>
- Cansız, E. (2021). 3-6 yaş arası çocuğa sahip annelerin duygusal istismar potansiyelleri ile ebeveyn öz yeterlilikleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi. Sivas
- Chevalier, A. (2004). Parental education and child's education: A natural experiment. Available at: SSRN 553922.
- Clement, M.E., Berube, A., Chamberland, C. (2016). Prevalence and risk factors of child neglect in the general population. *Public Health*. 138:86-92
- Cowell, R.A., Cicchetti, D., Rogosch, F.A. & Toth, S. L. (2015). Childhood maltreatment and its effect on neurocognitive functioning: Timing and chronicity matter. *Development and Psychopathology*, 27(2), 521–533. <https://doi.org/10.1017/S0954579415000139>

- Çeçen, A. R. (2007). Humor styles in predicting loneliness among Turkish university students. *Social Behaviour and Personality*. 35, (6), 835-844
- Çevrimiçi Güvenlik Stratejileri Raporu (2022). Çocukların Korunmasına Yönelik Çevrimiçi Güvenlik Stratejileri Raporu. İnternet Dairesi Başkanlığı. Güvenli İnternet Merkezi. Ankara. <https://www.btk.gov.tr/uploads/pages/yayinlar-stratejik-planlar/a4-strateji-belgesi-2022-2024-v14.pdf>
- Dallar Bilge, Y., Taşar, M. A., Kılınçoğlu, B., Özmen, S., ve Tıraş, Ü. (2013). Alt sosyoekonomik düzeye sahip anne-babaların çocuk istismarı ve ihmali hakkındaki bilgi düzeyleri, deneyimleri ve kullandıkları disiplin yöntemleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*. 14:27-35
- De Santisteban, P. & Gamez-Guadix, M. (2018). Prevalence and risk factors among minors for online sexual solicitations and interactions with adults. *The Journal of Sex Research*, 55(7), 939–950
- Dilsiz, H., Mağden D. (2015). Öğretmenlerin çocuk istismar ve ihmali konusunda bilgi ve risk tanıma düzeylerinin tespit edilmesi. Uluslararası Katılımlı III. Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Kongresi “Erken Müdahale”. Ankara 2015; 678-694
- Dinkelman, T., & Martínez A, C. (2014). Investing in schooling in Chile: The role of information about financial aid for higher education. *The Review of Economics and Statistics*, 96(2), 244–257.
- Doane, A. N., Pearson, M. R., & Kelley, M. L. (2014). Predictors of cyberbullying perpetration among college students: An application of the Theory of Reasoned Action. *Computers in Human Behavior*, 36, 154–162
- Dodaj, A. & Sesar, K. (2020). Consequences of child abuse and neglect. *Central Eur J Paed* 16(2):168-181 DOI 10.5457/p2005-114.275
- Dokgöz, H., Polat, O. (2019). Çocuk istismarı ve ihmali. In: Dokgöz H. Editör. Adli Tıp Adli Bilimler. Akademisyen Kitabevi. 379-416
- Duncan, L.G., Coatsworth, J. D., & Greenberg, M.T. (2009). A model of mindful parenting: Implications for parent-child relationships and prevention research. *Clinical Child & Family Psychology Review*, 12(3), 255-270. doi: 10.1007/s10567-009-0046-3
- Eu Kids Online (2016). The changes in safer internet use of children in Turkey between the years 2010 and 2015. <http://eukidsonline.metu.edu.tr/> (Erişim Tarihi: 23.02.2024)
- Foto-Özdemir, D., Özmert, E., Balseven-Odabaşı, A., Evinç, S.G., Tekşam, Ö., Gökler B. (2012). The analysis of child abuse and neglect cases assessed by a multidisciplinary study group between 2005- 2008. *Turk J Pediatri*. 54:333-43.42

- Gardner, M.J., Thomas, H.J. ve Erskine, H.E. (2019). The association between five forms of child maltreatment and depressive and anxiety disorders: A systematic review and metaanalysis. *Child Abuse Neglect*. 96, 104082
- Glew Gawande, R., Smith, L., Comeau, A., Creedon, T. B., Wilson, C. L., Griswold, T. & Schuman-Olivier, Z. (2023). Impact of warm mindfulness on emotion regulation: A randomized controlled effectiveness trial. *Health Psychology*. 2, 1-17
- we, P., Huang, Q., & Park, A. (2011). Cognitive skills, non-cognitive skills, and the employment and wages of young adults in rural China.
- Global Report (2020). Çocuğa karşı şiddetin önlenmesine ilişkin küresel durum raporu 2020- Global Status Report on Preventing Violence Against Children, Geneva: World Health Organization.
- Günay, F., Orhon, F., ve Çullas-İlarslan, N. E. (2023). Parental awareness and anxiety during the early stage of the pandemic: A face-toface study. *Current Research and Reviews in Psychology and Psychiatry*, 3(1), 27-45
- Güldeste, A. (2018). Çocuk cinsel istismarının medyada değerlendirilme biçimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 11(55), 490- 497
- Hamm, M. P., Newton, A. S., Chisholm, A., Shulhan, J., Milne, A., Sundar, P., et al. (2015). Prevalence and effect of cyberbullying on children and young people. *JAMA Pediatr*. 169, 770. doi: 10.1001/jamapediatrics.2015.0944
- Hannan, K., & Luster, T. (1991). Influence of parent, child, and contextual factors on the quality of the home environment. *Infant Mental Health Journal*, 12(1), 17–30.
- Hayden, A.A., Hussey, J.M., Halpern, C.T. (2011). Childhood abuse and neglect and the risk of STDs in early adulthood. *Perspect Sex Reprod Health*. 43(1):16-22
- Herman, B.E., Makoroff, K.L., Corneli HM. (2011). Abusive head trauma. *Pediatr Emer Care* 2011; 27: 65-69
- Howell, K., Barnes, S., Miller L, Graham-Bermann S. (2016). Development variations in the impact of intimate partner violence exposure during childhood. *J Int Violence Res*. 8(1):43-57
- Iani, L., Lauriola, M., Chiesa, A. & Cafaro, V. (2019). Associations between mindfulness and emotion regulation: The key role of describing and nonreactivity. *Mindfulness*, 10, 366-375
- Jabar, M. A. (2021). Qualitative inquiry on parental involvement in children’s education: Perspectives of parents, children, and teachers in select elementary schools in the Philippines. *Asia Pacific Journal of Education*, 41(3), 488–502.

- Jaffee, S.R., Maikovich-Fong, A.K. (2011). Effects of chronic maltreatment and maltreatment timing on children's behavior and cognitive abilities. *J Child Psychol Psyc.* 2011;52(2):184-94
- Jamil, A., Gutlapalli, S., Ali, M. (2023) Meditation and its mental and physical health benefits in 2023. *Cureus* 15(6): e40650. <https://doi.org/10.7759/cureus.40650>
- Jeon, H.J., Roh, M.S., Kim KH, Lee JR, Lee D, Yoon SC (2009). Early trauma and lifetime suicidal behavior in a nationwide sample of Korean medical students. *J Affect Disorders.* 2009;119(1-3):210-4
- John, A., Glendenning, A. C., Marchant, A., Montgomery P., Stewart A., Wood S., et al.. (2018). Self-harm, suicidal behaviours, and cyberbullying in children and young people: systematic review. *J. Med. Internet Res.* 20, e129. 10.2196/jmir.9044
- Kara, B., Biçer, Ü. ve Gökalp, A.S. (2004). Çocuk istismarı. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi* 47, 140-151
- Kara, Ö., Çalışkan, D., Suskan, E. (2014). Ankara ilinde görev yapan çocuk asistanları, uzmanları ve pratisyen doktorların çocuk istismarı ve ihmali konusunda bilgi düzeyleri ve yaklaşımlarının karşılaştırılması. *Türk Ped Arş.* 49:57-65.
- Karaagac, D., Bilecen, B., & Veenstra, R. (2022). Understanding Syrian parents' educational involvement in their children's primary education in Turkey. *International Journal of Educational Research Open*, 3, Article 100184.
- Kaptan, D. (2017). Trabzon il merkezindeki pediatri kliniklerinde çalışan hekim ve hemşirelerin çocuk istismarı ve ihmali konusundaki bilgi ve farkındalık düzeyleri. Yüksek Lisans Tezi.: Avrasya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Trabzon.
- Karaman, G., ve Ünsal, H. (2017). Ortaokul rehber öğretmenleri, bilişim teknolojileri öğretmenleri ve yöneticilerinin okullarda yapılan siber zorbalık çalışmalarlarıyla ilgili görüşleri ve siber zorbalığın önlenmesiyle ilgili önerileri. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 62-85.
- Kavanaugh, B.C., Dupont-Frechette, J A., Jerskey, B. A., & Holler, K. A. (2017). Neurocognitive deficits in children and adolescents following maltreatment: Neurodevelopmental consequences and neuropsychological implications of traumatic stress. *Applied Neuropsychology Child*, 6(1), 64-78 <https://doi.org/10.1080/21622965.2015.1079712>
- Kılıç, A. ve Özçetin, M. (2018). Çocuk İstismar ve ihmali önlemede kanıta dayalı yaklaşımlar. *Fırat Tıp Dergisi.* 23(3), 107-112
- Koç, F., Halıcıoğlu, O. ve Akşit, S. (2014). Hangi bulgular fiziksel istismarı düşündürür. *The Journal of Pediatric Research.* 1(1):1-5 10.4274/jpr.57966
- Koçtürk, N. (2018). Çocuk ihmali ve istismarını önlemede okul çalışanlarının sorumlulukları. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.* 38-47

- Kohler-Dauner, F., Jorg, L.P., Fegert, M., Ziegenhain, U. & Buchheim, A. (2023). The role of attachment representation in the relationship between childhood maltreatment, mental health and parental load: A mediation analysis. *Child Abuse & Neglect*. 144 (2023), 106334
- Kotch, J., Browne, D., Ringwalt, C., Stewart, P., Ruina, E., Holt, K., & Jung, J. (1995). Risk of child abuse or neglect in a cohort of low-income children. *Child Abuse & Neglect*, 19(9), 1115-1130. [https://doi.org/10.1016/0145-2134\(95\)00072-g](https://doi.org/10.1016/0145-2134(95)00072-g)
- Kowalski, R. M., Toth, A., Morgan, M. (2017). Bullying and cyberbullying in adulthood and the workplace. *J. Soc. Psychol.* 158, 64–81. 10.1080/00224545.2017.1302402
- Levin, A.V. (2010). Retinal hemorrhage in abusive head trauma. *Pediatrics* 2010; 126; 961-970.
- Lim, S. Y., Kim, E. J., Kim, A., Lee, H. J., Choi H. J., Yang S. J. (2016). Nutritional factors affecting mental health. *Clin. Nutr. Res.* 5, 143. 10.7762/cnr.2016.5.3.143
- Livingstone, S. & Smith, P. K. (2014). Annual research review: harms experienced by child users of online and mobile technologies: the nature, prevalence and management of sexual and aggressive risks in the digital age. *J. Child Psychol. Psychiat.* 55, 635–654. doi: 10.1111/jcpp.12197
- Lopez-Meneses E., Vazquez-Cano E., Gonzalez-Zamar M. D., Abad-Segura E. (2020). Socioeconomic effects in cyberbullying: global research trends in the educational context. *Int. J. Environ. Res. Public Health* 17, 4369. 10.3390/ijerph17124369
- Manap, A. ve Durmuş, E. (2020). Development of Digital Parental Awareness Scale, *Inonu University Journal of the Faculty of Education*, 21(2), 978-993. DOI: 10.17679/inuefd.711101
- Mbhiza, H., & Nkambule, T. (2023). Reimagining the needs of rural schools: Teachers' and parents' experiences of parental involvement in school activities. *Africa Education Review*, 1–16.
- McFarlane, J.M., Groff, J.Y., O'Brien, J.A., Watson K. (2003). Behaviors of children who are exposed and not exposed to intimate partner violence: an analysis of 330 black, white, and Hispanic children. *Pediatrics*. 2003;112(3):e202-7
- McLaughlin, K.A., Green, J.G., Grukber, MJ, Sampson NA, Zaslavsky AM, Kessler RC. (2012). Childhood adversities and first onset of psychiatric disorders in a national sample of US adolescents. *Arch General Psychiatry*. 2012;69(11):1151- 60
- Moffitt, T. E. (2002). Teen-aged mothers in contemporary Britain. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 43(6), 727–742.
- Morales, M. (2011). Cyberbullying. *Journal of Consumer Health On the Internet*, 15(4), 406-419.

- Motevalli, S., Salahshour, H. M. & Bailey, R. P. (2023). The mediating role of cognitive flexibility in the relationship between cognitive emotion regulation strategies and mindfulness in patients with type 2 diabetes. *Journal of affective disorders*, 339, 676-682
- Moreno, M. J. G., & Piqueras, C. C. (2020). "Cyberbullying and education," in Proceedings of the 2020 8th International Conference on Information and Education Technology, March.
- Morton, P.M., Mustillo, S.A., Ferraro, K.F. (2014). Does childhood misfortune raise the risk of acute myocardial infarction in adulthood? *Soc Sci Med*. 104:133-41.
- Naughton, A., Maguire, S., Mann, M., Lumb, C., Tempest, V., Gracias, S. (2013). Emotional, behavioural and developmental features indicative of neglect or emotional abuse in pre-school children: A systematic review. *JAMA Pediatr*. 167:769-775
- Newton, T. L., Ohrt, J. H., Guest, J. D. & Wymer, B. (2020). Influence of mindfulness, emotion regulation, and perceived social support on burnout. *Counselor Education and Supervision*, 59(4), 252-266
- Nurcombe, B. (2000). Child sexual abuse I; psychopathology. *Aust NZ Psychiatry*. 34: 85-91
- Oksanen, A., Oksa R., Savela N., Kaakinen M., Ellonen N. (2020). Cyberbullying victimization at work: Social media identity bubble approach. *Comput. Hum. Behav*. 109, 106363. 10.1016/j.chb.2020.106363
- Oral, R., Can, D., Kaplan, S. (2001). Child abuse in Turkey: an experience in overcoming denial and a description of 50 cases. *Child Abuse Negl*. 25: 279-290
- Ovayolu, N., Uçan, Ö., Serindağ, S. (2007). Çocuklarda cinsel istismar ve etkileri. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*. 2(4):13-22
- Özgür, H. (2020). A Systematic Review on Cyberbullying Interventions and Preventions. *International Journal of Education*, 9(1), 11-26
- Özcan, M.C. (2010). İstismar ve ihmalin çocuklar üzerindeki fiziksel ve psikolojik etkilerinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Erzurum.
- Paavilainen, E., Tarkka, M.T. (2003). Definition and identification of child abuse by finnish public health nurses. *Public Health Nurs* 20: 49-55
- Paslı, F. (2020). Çocuğa yönelik fiziksel istismar. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*. 1(1), 60-72
- Paul, R., Rashmi, R., & Srivastava, S. (2021). Does lack of parental involvement affect school dropout among Indian adolescents? Evidence from a panel study. *PLoS One*, 16(5), Article e0251520.

- Polat, O. (2007). Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı-tanımlar. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Polat, B.N., ve Yaman, N. (2023). Annelerin ebeveyn bilinçli farkındalığı, psikolojik sağlamlığı ile çocukların sosyal yetkinlikleri. *Humanistic Perspective*, 5(3), 1119-1147. <https://doi.org/10.47793/hp.1353918>
- Plummer, M., Cossins, A. (2018). The cycle of abuse: when victims become offenders. *Trauma Violence Abuse*. 19(3):286-304
- Reif, J. M., Reif J. M., Glazer S., Berger R. (2021). Adaptation and psychometric cross-cultural validation of a workplace cyberbullying questionnaire in Spain and Germany. *Cyberpsychol. Behav. Social Network*. 24, 831–838. [10.1089/cyber.2020.0856](https://doi.org/10.1089/cyber.2020.0856)
- Russell, D., Higgins, D., & Posso, A. (2020). Preventing child sexual abuse: A systematic review of interventions and their efficacy in developing countries. *Child Abuse & Neglect*, 102, 104395
- Russell, D., Springer, K.W., Greenfield EA. (2010). Witnessing domestic abuse in childhood as an independent risk factor for depressive symptoms in young adulthood. *Child Abuse Negl.* 34(6):448-53
- Saif, A., Purbasha A. E. (2023). Cyberbullying among youth in developing countries: a qualitative systematic review with bibliometric analysis. *Child. Youth Serv. Rev.* 146, 106831. [10.1016/j.childyouth.2023.106831](https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2023.106831)
- Schmidt, S., Grossman, P., Schwarzer, B., Jena, S., Naumann, J., Walach, H. (2011). Treating fibromyalgia with mindfulness-based stress reduction: results from a 3-armed randomized controlled trial. *Pain*. 152(2), 361-369.
- Scrandis, D.A., Watt, M. (2014). Child sexual abuse in boys: implications for primary care. *The Journal for Nurse Practitioners*. 10(9): 706-713
- Sesar, K., Sesar, D. (2008). Emotional abuse of children. *Paediatrica Croatica*, 53(2):93-98.
- Singh, S., Knox, M., Pelletier, H. (2017). Exploratory factor analysis and psychometric evaluation of the healthcare provide attitudes toward child maltreatment. *Reporting Scale. Child Health Care*. 2017; 46(4):356-65
- Singhania S., Singh J., Aggrawal D. (2022). Board committees and financial performance: exploring the effects of gender diversity in the emerging economy of India. *Int. J. Emerg. Markets*. [10.1108/IJOEM-03-2022-0491](https://doi.org/10.1108/IJOEM-03-2022-0491).
- Springer K, Sheridan J, Kuo D, Carnes M. (2017). Long-term physical and mental health consequences of childhood physical abuse: Results from a large population-based sample of men and women. *Child Abuse Negl.* 31:517- 30
- Şahin, H. (2019). Eskişehir il merkezinde bir grup okul öncesi öğretmen ile bir grup sağlık çalışanının çocuk istismarı ve ihmaline yönelik farkındalık düzeylerinin

incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Manisa

- Şahin, N.H. ve Yeniçeri, Z. (2015). Farkındalık üzerine üç araç: Psikolojik Farkındalık, Bütünleyici Kendilik Farkındalığı ve Toronto Bilgece Farkındalık Ölçekleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 30(76), 48-64
- Şimşek, Ş., Fettahoğlu, E.Ç. ve Özatalay, E. (2011). Cinsel istismara uğramış çocuklarda ve ebeveynlerinde travma sonrası stres bozukluğu. *Dicle Tıp Dergisi*. 38 (3), 318-324 DOI: 10.5798/diclemedj.0921.2011.03.0040
- Taşçı, U., ve Can, A. (2015). Türkiye’de polisin siber suçlarla mücadele politikası: 1997-2014. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2), 229-248
- Temple, J.R., Shorey, R.C., Fite PJ, Stuart GL, Le VD. (2013). Substance use as a longitudinal predictor of the perpetration of teen dating violence. *J Youth Adolesc.* 42:596- 606
- Tiryaki, E. ve Güdücü-Tüfekçi, B. (2023). Türkiye’de çocuk istismarı ve ihmali: çocuklar ebeveynler ve öğretmenler boyutuyla. *YOBU Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 4(3), 328-334
- Topbaş, M. (2004). İnsanlığın büyük bir ayıbı: Çocuk istismarı. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 3(4), 76-80
- Topcu-Uzer, Ç., ve Tanrikulu, İ. (2017). Siber zorbalığı önleme ve müdahale programları: ulusal bir alanyazın taraması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(1), 1-17
- Trujillo, O., Cantu, J. A., and Charak, R. (2020). Unique and cumulative effects of intimate partner cybervictimization types on alcohol use in lesbian, gay, and bisexual emerging adults. *Cyberpsychol. Behav. Soc. Network.* 23, 743–751.
- Tuğut, N. ve Daşlı, Y. (2019). Determining health professionals' knowledge levels on child abuse and neglect. *Electronic Turkish Studies*. 14, 1-17
- Türk B., Hamzaoğlu N., Yayaka, N., Şenyuva G. (2021). Çocuk istismarı ve ihmali hakkında bilgi ve farkındalık düzeyinin incelenmesi. *Türkiye Klinikleri Adli Tıp ve Adli Bilimler Dergisi*. 18 (3), 205-214
- Vaillancourt, M. A. (2015). Mediated motherhood: discourse and maternal identity in the digital age. Doctoral Thesis. Syracuse University
- Viner, R. M., Gireesh, A., Stiglic, N., Hudson, L., Goddings, A., Ward, J. D., et al. (2019). Roles of cyberbullying, sleep, and physical activity in mediating the effects of social media use on mental health and wellbeing among young people in England: a secondary analysis of longitudinal data. *Lancet Child Adolesc. Health* 3, 685–696. doi: 10.1016/S2352-4642(19)30186-5

- Walker, C. A., & Davies, J. (2012). A cross-cultural validation of the Brief Child Abuse Potential Inventory (BCAP). *Journal of Family Violence*, 27(7), 697-705.
- Walrath, C., Ybarra, M., Holden, E.W. (2003). Children with reported histories of sexual abuse:util,z,ng multiple perspectives to understand clinical and psychosocial profiles. *Child Abuse Negl.* 27:509-524
- Wati, A.P., Sahid, S. (2022). Factors Influencing Parents' Awareness of Children' Education Investment: A Systematic Review. *Sustainability.* 14, 8326. <https://doi.org/10.3390/su14148326>
- Wei, F., & Ni, Y. (2023). Parent councils, parent involvement, and parent satisfaction: Evidence from rural schools in China. *Educational Management Administration & Leadership*, 51(1), 198–218.
- World Health Organisation (WHO). Child maltreatment; 2016 (Erişim tarihi: 23.02.2024). Erişim adresi: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs150/en/>
- Wright, M. F. (2018). Cyberstalking victimization, depression, and academic performance: The role of perceived social support from parents. *Cyberpsychol. Behav. Soc. Network.* 21, 110–116. 10.1089/cyber.2016.0742
- Yaman, F. (2018). Türkiye'deki ebeveynlerin dijital ebeveynlik yeterliklerinin incelenmesi. Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi. Eskişehir.
- Yang L., Hu X. (2019). Social network analysis of law information privacy protection of cybersecurity based on rough set theory. *Library Hi Tech.* 40, 133–51. 10.1108/LHT-11-2018-0166
- Yetim, S. (2014). Siber suçlar, yargılama yetkisi ve yeni bir model önerisi. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 17, 177-230.
- Yosep, I., Hikmat, R., Mardhiyah, A., Hazmi, H., and Hernawaty, T. (2022). Method of nursing interventions to reduce the incidence of bullying and its impact on students in school: a scoping review. *Healthcare* 10, 1835. doi: 10.3390/healthcare10101835
- Zainudin, N. M., Khairil Hanan, Z., Nor Asiakin, H., Norshahriah Abdul, W., & Suzaimah, R. (2016). A review on cyberbullying in malaysia from digital forensic perspective. *IEEE Xplore.* 246–250. doi: 10.1109/ICICTM.2016.7890808
- Zimmerman, S., Markoroff, K., Care, M., Thomas, A, Shapiro R. (2005). Utility of follow-up skelatal surveys in suspected child physical abuse evaluations. *Child Abuse Negl* 2005; 29: 1075-1083
- Zoroğlu, S.S., Tüzün, Ü., şar, V., Öztürk, M., Eröcal, M.K., Alyanak, B. (2001). Çocukluk dönemi istismar ve ihmalinin olası sonuçları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi.* 2(2):69-78

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Şehnaz ÇOLAKOĞLI

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi : 2003 Selçuk ÜNİVERSİTESİ, Anaokulu Öğretmenliği

Yüksek Lisans Öğrenimi : 2024, KTO Karatay ÜNİVERSİTESİ, Çocuk Gelişimi

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetleri :

İŞ DENEYİMİ

Stajlar :

Projeler :

Çalıştığı Kurumlar : Konya Özel Başak Koleji/Anaokulu Öğretmenliği 2007-2009 yılları arası kurum kuruluşu 1995

29.09.2009/15.09.2017 MEB Konya Çumra Saliha Onbaşı ilkokulu/Anasınıfı öğretmenliği

15.09.2017/30.06.2022 MEB Konya Selçuklu Erenköy Zeki Altındağ Ortaokulu Müdür Yardımcılığı

30.06.2022/devam etmekte MEB Konya Selçuklu Kazım Özenç Seçen Ortaokulu Müdür Yardımcılığı